

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Denisa Nedvědová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vzdělávací činnost Jednoty bratrské v regionu Mladá Boleslav
Educational Activity of Jednota bratrská in the Region of Mladá Boleslav

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Miroslava Váňová CSc.

Autor:

Denisa Nedvědová

Praha 2012

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Miroslavě Váňové CSc. za odborné vedení a rady při zpracování magisterské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Vzdělávací činnost Jednoty bratrské v regionu Mladá Boleslav“ zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně Univerzity Karlovy a byla používána ke studijním účelům.

V Dolní Krupé dne 6. července 2012

.....

Anotace

Charakteristika diplomové práce:

Diplomová práce se zaměřuje na Jednotu bratrskou na historii a její činnost na území českomoravském a severoamerickém. Historická část zkoumá její počátky. Shrnuje období založení a pronásledování. Poukazuje na významné osobnosti Jana Blahoslava a Jana Amose Komenského. Dále se zabývá její misijní prací. Zkoumá vliv českého odkazu u Moravských bratří v Severní Americe a jeho zachování. Dále se zaměřuje na vzdělávací činnost Jednoty bratrské v České republice a především v Mladé Boleslavi.

Klíčová slova:

Bible, Indiáni, Jednota bratrská, misie, Moravští bratři, pronásledování, vzdělávací činnost, školy

Annotation

The diploma thesis discusses Bohemian Brethren, its history, and its activities on the territory of Bohemia, Moravia, and North America. The historical part investigates its origins. It summarizes the period of the founding and persecution. It refers to the important people Jan Blahoslav and Jan Amos Komenský. Further it covers their missionary work. It investigates the influence of the Czech legacy of Moravian Brethren in North America and its preserving. Furthermore, it focuses on the educational activities of Bohemian Brethren in the Czech Republic, especially in Mladá Boleslav.

Key words

Bible, Indians, Unity of the Brethren, Mission, Moravan Brother, persecution, educational activities, schools.

OBSAH

1	ÚVOD.....	6
2.	HISTORICKÝ VÝVOJ JEDNOTY BRATRSKÉ.....	8
2.1	Jednota bratrská v 15. až 17. století.....	8
2.2.	Obnovení Jednoty bratrské v České republice a na Moravě.....	16
2.3.	Nejvýznamnější osobnosti Jednoty Bratrské.....	20
3.	JEDNOTA BRATRSKÁ V SEVERNÍ AMERICE.....	37
3.1	Misijní cesta do severní Ameriky	37
3.2	Bethlehem	38
3.3	Zachování českého odkazu	40
3.4	Winston - Salem.....	41
3.5	Misionářský život	42
4.	JEDNOTA BRATRSKÁ VE 21.STOLETÍ.....	44
4.1	Poslání a duchovní cesta	44
4.2	Vznik Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi	46
4.3	IPamátky spojené s Jednotou bratrskou v Mladé Boleslavi	48
4.4	Mladoboleslavský poklad Jednoty bratrské.....	50
5.	PEDAGOGICKÁ ČINNOST.....	52
5.1	Projektová metoda v české reformní pedagogice	52
5.2	Oživení projektové výuky v České republice v 90. letech 20. století.....	54
5.3	Školy pod záštitou Jednoty bratrské	55
6.	ZÁVĚR	66
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68

1. Úvod

V této práci jsem se zaměřila na Jednotu bratrskou. Je zde ukázán a analyzován její vznik, rozvoj a působení na českém území a v severní Americe. Soustředila jsem se na porovnání jejich počátečních cílů s nimiž byla založena, výsledků, kterých dosahovala v Čechách a pozdější misionářskou činnosti v severní Americe. Sledovala jsem, jestli se odchýlila od svých původních plánů a jakým způsobem či zda zůstala věrna svému odkazu. Také jsem se zaměřila na její přínos pro společnost, jak českou, tak severoamerickou. Pro seznámení s tématem této práce zahajuji úvodní historickou částí, ve které se soustředuji na vznik Jednoty bratrské. Sleduji odklon od katolické církve, osobu Jana Husa a působení jezuitů a popisuji mnohé pronásledování, které nakonec vyústilo v útěk členů této církve do Polska, Německa a dalších zemí za českými hranicemi, kde vládla větší náboženská tolerance.

V další kapitole pak rozebírám činnost Jednoty bratrské. Týkající se zejména překladu Bible, o který se zasloužil Jan Blahoslav. Ukazuji rovněž Jana Amose Komenského, jeho činnost a přínos pro Jednotu bratrskou, především na poli pedagogickém. Poukazuji zvláště na vliv jeho nových metod ve vyučování, na techniky, které se vztahovaly k rozvoji nejen paměti, ale i vůle, schopnosti uvažovat a citové strance dítěte. Dále navazuji působením Jednoty bratrské v Americe. Zkoumám počátky misie Jednoty bratrské. V době, kdy „Čeští bratři“ usilovali o návrat do Čech.

V dalších kapitolách se následně zaměřuji na činnost Jednoty bratrské v regionu Mladá Boleslav, ale také na tajná místa. V pedagogické části podávám přehled škol České republiky, které jsou pod záštitou Jednoty bratrské a analyzuji vzdělávací činnost Sboru Jednoty v Mladé Boleslavi. Ukazuji jak se vyvíjí a prosperuje, jaký obraz má ona sama o sobě. Uvádím názor samotných dětí a rodičů, kteří do Sboru chodí a pravidelně navštěvují pořádané akce.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ JEDNOTY BRATRSKÉ

2.1 Jednota bratrská v 15. až 17. století

Kořeny Jednoty bratrské sahají do poloviny 15. století, kdy se vlády v Čechách zmocnilo, po doznění revolučních let, konzervativní křídlo strany podobojí. Její úsilí bylo zaměřeno k udržení alespoň nejzákladnějších požadavků husitství při současném smíru s církví římskou na základě kompaktát, dohodnutých na koncilu v Basileji (1436). V těchto snahách nebylo ovšem místo pro radikalismus táboreské strany, která musela být vojensky (bitva u Lipan 1434) i diplomaticky (kutnohorská synoda 1443) potlačena. Kompromisní postoj strany podobojí ústil do polovičitosti ve věcech učení i v církevní praxi, v níž se nadto projevoval mravní úpadek mnohdy ne nepodobný tomu, jenž vedl ke vzniku reformních snah. Za těchto okolností mnozí lidé právem spatřovali v postoji církve podobojí zradu původního husitského požadavku – poslušnost Božího slova přede všemi jinými autoritami. V církvi přetrvávaly i nově vznikaly skupiny lidí nespokojených s jejím stavem, toužících po obnově a usilujících o opravdový křesťanský život.

Jedna z takovýchto skupinek vznikala přímo pod kazatelnou Jana Rokycany, zvoleného arcibiskupa církve podobojí. Rokycana dobře viděl mravní stav církve, trápil se jím a dovedl ohnivě volat po nápravě. Sám však rovinu mravokárných kázání nepřekročil. Skupina jeho posluchačů, vedená Bratrem Řehořem, byla ve svém hledání posílena a utvrzena učením Petra Chelčického, na nějž je Rokycana sám odvolával. Zřejmě pod vlivem tohoto jihočeského myslitele se rozhodli pro radikální řešení. Na podzim roku 1457 nebo na jaře 1458 odešli první z nich z Prahy, aby se usadili v Kunvaldě u Žamberka. Povolení usadit se tam dostali na Rokycanovu přímlovu od Jiřího z Poděbrad. Zde chtěli první Bratři uvádět v život svou představu o pravém křesťanství, jak ji přijímali ze svědectví slova Božího. Svátostmi jim od počátku sloužil žamberecký utrakvistický kněz Michal, který se posléze stal knězem Jednoty. Vůdcem vznikající Jednoty byl po duchovní i organizační stránce Bratr Řehoř. Udržoval styky s řadou podobně smýšlejících skupin i jednotlivců na různých místech Čech a získával je pro cestu Bratří. Tak se k Jednotě hned z počátku připojovali někteří ze zbytků táborů, valdenských a dokonce i z blouzniveckých hnutí. Společným základem jim bylo, jak píše Řehoř, „...abychom samým Čtením (evangeliem) se zpravovali a příklady

Pána Krista i svatých apoštolů v tichosti, v pokoře, v trpělivosti, v milování nepřátel...“¹ Přes svou programovou tichost a vyhledávání ústraní vzbudila Jednota záhy pozornost a nelibost, jakožto hnutí znovu oživující sotva potlačené myšlenky tábořské. První vlna pronásledování proběhla v letech 1460-61, kdy Jiří z Poděbrad aspiroval na korunu římského krále a chtěl zřejmě i touto cestou ukázat, že ve své zemi netrpí kacíře. Toto první pronásledování, které nebylo dlouhé ani příliš důsledné, však Bratry nejen nezastrašilo, ale spíše ještě utvrdilo ve správnosti nastoupené cesty a posloužilo jejich společenství i k rozhodnějšímu sebeuvědomění. V roce 1464 vydali jakýsi základ svých řádů ve formě „svolení, učiněného na horách rychnovských“². Bratři zde shrnuli základ své věrouky do slov: „Přede všemi věcmi nejprve o to jsme se svolili, abychom se spolu v víře Pána Krista ostříhali a v spravedlnosti ustavovali, kteráž z Boha jest, v lásce přebývající, naději měli v živém Bohu.“³

Jak rostla svébytnost bratrského společenství, vyvstávala stále naléhavěji i otázka pravého kněžství. Ve stávajících církevních útvarech nenacházeli Bratři pojetí kněžství, k němuž by se mohli s důvěrou připojit. Neschopnost utrakvismu osamostatnit se od závislosti na Římu a z toho pramenící stálé potíže, ale i mravní bída kněžského stavu vedly Bratry k rozhodnutí pro vlastní, nezávislou volbu. Roku 1467 na synodu ve Lhotce u Rychnova zvolili první tři vlastní kněze, jimiž byli Matěj z Kunvaldu, Eliáš z Chřenovic a Tůma z Přelouče. Potvrzení těchto zvolených kněží si Bratři vyžádali u zbytků německých valdenských. Tímto rozhodným rozchodem s církví podobojí proti sobě Jednota vzbudila novou, mnohem ostřejší vlnu nepřátelství, která se projevila hned v následujícím roce dalším pronásledováním, tentokrát důslednějším a tvrdším, trvajícím až do Rokycanovy a Jiříkovy smrti (1471).

Za vlády Ladislava Jagellonského zeslábla královská moc natolik, že Jednota prožívala klidnější časy pod ochranou majitelů jednotlivých panství. Její sbory rostly hlavně přílivem utrakvistů, kteří hledali horlivější zbožnost, čisté učení a apoštolské řády. Mezi těmi, kdo v této době vstupovali do Jednoty, byla i drobná šlechta a lidé školsky vzdělání. Roku 1480 přišla do Čech větší skupina německých valdenských, která se připojila k Jednotě a vytvořila na Lanškrounsku a Fulnecku její německou větev. Rozrůstání Jednoty a zvláště její vstup do měst s sebou přinesly řadu nových problémů. Bylo nutno nově promýšlet otázky

vztahu ke světské moci, zastávání úřadů a jiné věci, spojené se životem ve společnosti. Odpověď první bratrské generace, založená na rozhodném odmítnutí společenské angažovanosti křesťana, byla mnohými shledávána nedostatečnou. Tyto otázky se postupně vyhrocovaly, až v polovině 90. let vyvrcholily střetnutím konzervativní „malé stránky“ s novou orientací „velké stránky“, reprezentované především B. Lukášem Pražským. Směr B. Lukáše zvítězil a on sám se stal na dalších třicet let vůdcem Jednoty a tvůrcem jejího bohosloví, Jednota se vydala cestou, kterou lze označit jako kritické přesvědčení společenské odpovědnosti křesťana. Její další postoj vyjadřuje zásada, že věřící křesťan může setrvat na cestě spasení i při účasti na životě společnosti a správě veřejných věcí, bude-li pozorně dbát, aby se všemožně držel zákona Božího. Za B. Lukáše byly přepracovány i nově vypracovány řady života v jednotě týkající se sborů, kněží, výchovy, bohoslužeb i jednotlivých stavů a povolání členů církve. Ve věcech věrouky pak položil Lukáš základ, kterého se Jednota přidržela po celou dobu své existence. V roce 1485 (zemský sněm v Kutné Hoře) uzavřeli sice utrakvisté s katolíky náboženský smír, ten se však nikdy nevztahoval na Jednotu a tak s jejím růstem rostlo i nepřátelství vůči ní. To propuklo s novou silou na počátku století a jeho vyvrcholením byl Svatojakubský mandát roku 1508. Tímto královským výnosem byla Jednota postavena mimo zákon, měla být zrušena a potlačena. Smrtí krále (1516) sice výnos ztratil na účinnosti, byl však později opakovaně obnovován a stal se pro Jednotu stálou hrozbou na celých 100 let.

Zatím nastoupila v Německu Lutherova reformace (1517), s níž Bratří záhy navázali styky. Za života B. Lukáše měly tyto styky ráz vzájemného kritického seznamování, po jeho smrti (1528) však v Jednotě luterská orientace převládla. Jejím představitelem byl zvláště B. Jan Roh. Pod luterským vlivem pozměnila Jednota znovu své stanovisko k otázkám veřejné správy, značně slevila ze své kritičnosti a umožnila urozeným, aby se mohli stávat členy Jednoty, aniž by se museli zříci svých výsad. Jednota sice svým šlechtickým členům nepřiznala právo zastupovat ji a jednat za ni ve věcech víry, ti se o to však, ovlivnění německým příkladem, brzy snažili. Roku 1535 předložili Bratří, po vzoru luterství, svou konfesi králi Ferdinandu I. Habsburskému, který mezitím dosedl na český trůn. Tato konfese Jednotě k uznání ve vlasti nijak nepomohla, stala se však důležitým činitelem ve styku s evropskou reformací a pomohla Jednotě získat veřejné uznání od M. Luthera. V té době již v

čele Jednoty stál B. Jan Augusta, jehož úsilí směřovalo k vytvoření silné reformační církve v Čechách sblížením a spojením s utrakvisty.

Zatímco Jednota zůstala, přes všechno ovlivnění luterskou reformací, ve svém svérázu neotřesena, utrakvisté se vlivem německé reformace rozdělili na dvě křídla: konzervativní staroutrakvistické a lutersky orientované novoutrakvistické, které bylo Jednotě v mnohém velmi blízko. Augustovy naděje na možné spojení s tímto proudem utrakvismu se však ukázaly jako liché. Účast bratrské šlechty na nešťastné válce Šmalkaldské (1547) se stala záminkou ke krutému pronásledování Jednoty v celých Čechách. Byla zničena řada sborů, Bratři byli vypovězeni ze všech královských měst a množství se jich vystěhovalo ze země do Polska a Pruska. Když byl i sám Augusta dopaden (1548) a na 16 let uvězněn na Křivoklátě, přešlo vedení Jednoty na nově zvolené seniory, B. Černého, Červenku a zvláště Jana Blahoslava. Těžiště práce Jednoty se přesunulo na Moravu. Pronásledování, které na ně tak nečekaně a tvrdě dopadlo, bylo pro Bratři upozorněním, že příliš slevili ze své kázně a kritičnosti ke světu a stalo se podnětem ke znovuoživení učení B. Lukáše.

V dalším období hledá Jednota uvědoměle svou vlastní cestu, ale sblíží se stále více s reformací švýcarskou, která jí v něčem stála blíže než luterská. Jan Blahoslav, „otec a vozataj lidu Páně v Jednotě“⁴, vykonal pozoruhodné dílo i na poli publikačním, zasloužil se o rozvoj bratrského písemnictví a knihtisku a položil základ překladu bible z původních jazyků – Kralické šestidílký. Její součástí je Blahoslavův překlad Nového zákona. Literární a publikační činnost Jednoty, která byla od dob Lukášových na vysoké úrovni, vyvrcholila tímto dílem (1579-1594), jež se stalo duchovním i kulturním pokladem národa na staletí. Blahoslav umírá roku 1571, téměř současně se staříčkým Janem Augustou, který dožíval svá léta v Mladé Boleslavi. Právě v té době vrcholilo úsilí českých pánů, které však nevedlo k úspěchu, aby císař Maxmilián uznal pro Čechy platnost Augsburské konfese. Nakonec bylo rozhodnuto sepsat pro tuto příležitost konfesi novou, která by zahrnovala luterské utrakvisty i Jednotu. Jednota se k tomuto projektu připojila s určitým váháním a rozpaky, až i s ustrnutím nad tím, že o věcech tu mají jednat a rozhodovat páni. Roku 1575 byla tak předložena císaři Česká konfese, která však byla přijata s vyhýbavými sliby a po dlouhá léta nedosáhla zákonného potvrzení. Přesto prožívala Jednota v poslední čtvrtině 16. století klidnější časy pod ochranou silné církve utrakvistické.

Na sklonku století a na začátku nového, za vlády Rudolfa II., se stále rozhodněji projevovaly snahy katolické strany, vedené bojovnými jezuity, o znovuzískání ztracených pozic. Jejich rostoucí aktivita vedla evangelickou šlechtu k novému úsilí o právní zajištění existence nekatolických církví. Jednota, jejímiž vynikajícími představiteli na poli diplomacie se stali pán Václav Budovec v Čechách a Karel starší ze Žerotína na Moravě, postupovala v této době zcela ve shodě s utrakvisty, na základě České konfese. Roku 1609 byl císař konečně donucen vydat majestát, jímž byla evangelíkům v Čechách a na Moravě zaručena náboženská svoboda. Jednota získala, poprvé za dobu své existence, zákonem zaručenou svobodu, které však mnoho neužila. Zesílení katolického tlaku po nástupu nového panovníka, Ferdinanda II., odboj české šlechty, volba protestantského krále Fridricha Falckého a následující porážka stavovského povstání na Bílé hoře (1620) vedly k popravám vůdců povstání, konfiskacím nekatolických majetků, zákazu všech nekatolických církví a ke kruté rekatolizaci českých zemí. Rok 1627-8, kdy vstoupilo v platnost obnovené zemské zřízení, znamenal i konec Jednoty bratrské ve vlasti a mohutnou vlnu emigrace do různých evropských zemí.

Představitelem a vůdcem Jednoty ve vyhnanství se stal J. A. Komenský, poslední biskup české Jednoty bratrské. Pečoval o rozptýlené skupinky Bratří, obstarával pro ně pomoc za Třicetileté války i potom, co válka skončila a pominula slabá naděje na možnost návratu. Viděl, jak tyto rozptýlené skupiny postupně splývají s novým prostředím, začleňují se do jiných evangelických církví a Komenskému nezbylo než na konci života odevzdaně konstatovat, že Jednota, „poslouživši za svého věku vůli Boží, usnouti má“⁵. Zatím co roztroušené hloučky české Jednoty v exilu pomalu dožívaly, zůstávalo ve vlasti stále ještě dost tajných Bratří, kteří se navzdory pronásledování scházeli a vzájemně se posilovali ve víře. Velkou pomoc tomuto „skrytému semeni“⁶ přineslo hnutí pietistické, jehož vlivem byli do našich zemí od konce 17. století vysíláni ze zahraničí kazatelé a kolportéři evangelického tisku, aby zde tajně shromažďovali a povzbuzovali nekatolíky. Touto činností probouzeli mezi lidmi touhu po svobodném vyznávání víry, což vedlo další skupiny k vystěhování do sousedních evangelických zemí. Bratrské tradice se udržely zvláště v místech, kde kdysi působil J. A. Komenský, ve Fulneku a na Suchdolsku. Ještě ke konci svého života vydal Komenský pro zdejší Bratry katechismus a zpěvník (1661), které byly potom v rodinách po generace opatrovány a používány. Na počátku nového století (1709) byl

zřízen evangelický luterský kostel v Těšíně ve Slezsku, což bylo pro nekatolíky ze severní Moravy další posilou. Docházeli sem tajně i z velikých vzdáleností. Konečně od roku 1717 udržoval s bratrskými rodinami v tomto kraji kontakt Kristián David, rodák ze Ženklaavy, který se pod vlivem pietismu stal jedním z cestujících kazatelů. Pod jeho vedením se řada rodin rozhodla opustit tajně vlast a odejít do saské Horní Lužice, kde jim Kristián David zajistil přijetí. Na jaře roku 1722 přišli první z nich na panství hraběte Mikuláše Ludvíka Zinzendorfa, kde si založili osadu Ochranov (Herrnhut).

Malá obec se rychle rozrůstala příchodem nových a nových přistěhovalců z Moravy i odjinud. Hrabě Zinzendorf chtěl z Ochranova vytvořit, zcela v duchu pietistického ideálu, vzorné křesťanské společenství v rámci luterské církve. Moravští vystěhovalci však dávali jasně najevo, že chtějí setrvat při víře svých otců. V důsledku tohoto napětí i jiných vlivů, přicházejících od přistěhovalců německých, docházelo v prvních letech k věroučným sporům, zmatkům a nedorozuměním. V roce 1727 však především zásluhou Zinzendorfovou bylo dosaženo dohody a smíření různých směrů. Vzájemná láska a bratrství všech v Kristu byly stvrzeny 13. srpna společnou požehnanou Večeří Páně v Berthelsdorfu. Proto pokládá Jednota bratrská 13. srpen 1727 za den svého obnovení. Mnohým lidem v Sasku však byla existence tohoto společenství trnem v oku a hrabě Zinzendorf se dostával vždy znovu do nesnází s luterskou církví i saskou vládou. Nejednou byla budoucnost Ochranova ohrožena, což vedlo Bratry k hledání nových míst, kde by se mohli vystěhovalci usídlit. Tak začaly brzy vznikat skupiny a osady Bratří v jiných krajích Německa. V Horní Lužici byla roku 1742 založena česká exulantská obec Nízké (Niesky), skupiny vystěhovalců z Lanškrounska se usídlily v Rixdorfu u Berlína a v Berlíně samém.

Nové bratrské osady však vznikaly i v Anglii a v Americe. A právě působení obnovené Jednoty na půdě Anglie a v jejích državách bylo jednou z příčin, proč Bratří zdůraznili svou návaznost na starou Jednotu i vnějším aktem, přijetím její ordinace. Podobně jako staří Bratří v Kunvaldě byla i obnovená Jednota zpočátku společenstvím laickým, které přijímalo službu pietisticky orientovaných luterských kněží. Když se však práce Jednoty rozrůstala, rostla i potřeba vlastních ordinovaných pracovníků, hlavně v nových oblastech a pro misii mezi pohany, která započala roku 1732. Bratří jednali o ordinaci několikrát s luterskou církví, ale pro silný odpor některých luterských kruhů nedošlo k dohodě. Navázali

tedy styk s Danielem Arnoštem Jablonským, vnukem Komenského a nejstarším biskupem polské větve Jednoty bratrské, který sloužil jako dvorní kazatel v Berlíně. Jablonský uznával ochranovské za pravé potomky české Jednoty a roku 1735 ordinoval moravského vystěhovalce Davida Nitschmanna za prvního biskupa obnovené Jednoty bratrské. O dva roky později ordinoval i hraběte Zinzendorfa. Tak získala Jednota vlastní duchovenský úřad a dala se definitivně cestou k nezávislosti a samostatnosti, což bylo ve čtyřicátých a padesátých letech postupně potvrzeno uznáním Jednoty v různých evropských zemích. Přes řadu pokračujících problémů se Jednota neustále rozrůstala a v polovině 18. století měla vedle sborů a osad v Německu, Holandsku, Dánsku, Anglii a Americe i misijní dílo na Západoindických ostrovech, v Grónsku a v Jižní Americe.

Misijní rozmach Jednoty provázela intenzivní práce sociální a vzdělávací, zakládání a udržování škol, nemocnic a sociálních ústavů na mnoha místech. Ochronov se tak stal v krátké době střediskem rozsáhlé práce. Zinzendorf zůstal až do své smrti (1760) vedoucí osobností Jednoty a jakkoli se mu nepodařilo uskutečnit to, co původně zamýšlel (v mnohém totiž musel ustoupit cílevědomým snahám Moravanů), jeho osobnost a jeho zbožnost dala nově vznikajícímu společenství trvalou pečeť. Zinzendorfova „teologie krve a ran“⁷, tj. soustředění na Spasitelovo utrpení a spásnou moc jeho prolité krve, jeho důraz na Ježíšovo lidství a citové prožívání lásky a víry spolu s důrazem na prostotu, řád a kázeň, které si přinesli Bratři z Moravy, vytvořily základní rysy zbožnosti obnovené Jednoty. Po dobu Zinzendorfova života bylo v Jednotě mnohé vázáno na jeho osobnost bez dalšího organizačního či právního zajištění. Proto po jeho smrti bylo nutno většinu záležitostí nově uspořádat, množství otázek dořešit a přebudovat organizaci církve. Tuto práci konaly v následujících letech synody za vedení biskupa A. G. Spangenberg, který se také pokusil soustavně zpracovat učení obnovené Jednoty (*Idea fidei fratrum*, 1779).

Konec 18. století zasáhl vlnou osvícenství a racionalismu citelně do církevního života v Evropě. Jednota vlivem svého výrazně pietistického základu sice racionalismu nepodlehla, ale obranný postoj, který vůči němu zaujímal, se namnoze vyvinul ve strnulost, ochromující život sborů. V některých otázkách se Jednota s následky těchto let vyrovnávala prakticky dalšího půl století. K překonání vleklé krize přispěla i stoletá jubilea počátků práce obnovené Jednoty, která se stala zvláště pro německé sbory výrazným oživujícím podnětem. Zatím se

Jednota ve světě rozmáhala tou měrou, že se stávalo krajně obtížným řídit ji centrálně. V polovině 19. století bylo již zřejmé, že je změna v její organizaci nevyhnutelná. Synod roku 1857 proto rozdělil práci v Jednotě do čtyř zcela samostatných celků. Byly to dvě provincie americké, britská a německá. Společným nejvyšším orgánem církve se stal Generální synod, který se scházel vždy po deseti letech.

Počet provincií i základní organizace Jednoty zůstaly zachovány po celé století, přes vážné problémy válečných let, které postihovaly především Evropu a stále se rozvíjející misijní práci. Teprve roku 1957 byla vytvořena pátá samostatná provincie (Československá) a v dalších letech se rychle osamostatňovaly jedna misijní oblast po druhé, čímž vzrostl počet provincií Jednoty až na současných devatenáct. Synod Jednoty (Unity Synod) zůstal nejvyšším orgánem církve dodnes. Schází se každých sedm let, aby jednal o věcech řádů a učení, o záležitostech hospodářských i o práci na církevních projektech (sociální a misijní programy). V neposlední řadě poskytuje příležitost k výměně zkušeností a informací o životě jednotlivých provincií, oddělených nejrozličnějšími přírodními i lidskými překradami, ale jednotných ve službě a odpovědnosti svému Pánu.

Jednota bratrská zůstává mezi světovými protestantskými církvemi jednou z nejmenších co do počtu členů, její sbory se však dnes nacházejí od Aljašky po Tibet a od Labradoru po Jižní Afriku na čtyřech kontinentech naší Země.⁸ (¹⁻⁸ ŘÍČAN, Rudolf: *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha: Kalich, 1957, s. 7 - 21.)

2.2. Obnovená Jednota bratrská v Čechách a na Moravě

Obnovená Jednota bratrská ve světě nazývala Čechy a Moravu právem „zemí otců“. Odtud vyšli nositelé odkazu starých Bratří a přinesli zvěst evangelia na mnoho míst ve světě. K navázání přímých styků mezi obnovenou Jednotou a českými zeměmi však dlouho nedocházelo. Zákony rakouské monarchie to nepřipouštěly. Toleranční patent z roku 1781 sice povoloval ustavení evangelických sborů augsburského a helvetského vyznání, ale na jiné církve se nevztahoval. Tím byla zmařena snaha některých nekatolíků přihlásit se přímo k odkazu české reformace vytvořením sborů „církve Beránkovy“. Teprve císařský patent z roku 1861 dal dosud pouze tolerovaným evangelíkům v našich zemích větší svobodu a zároveň otevřel možnost bližších styků s evangelíky v zahraničí. Jednota tehdy rozpoznala, že nadešel čas, aby i ona posloužila „zemí otců“ zvěstováním evangelia, které odtud kdysi přijala. Iniciativy se chopila evropská kontinentální provincie se sídlem v Ochranově, jejíž synod rozhodl roku 1862 zahájit v Čechách a na Moravě evangelizační činnost. Současně bylo zvoleno tzv. Českomoravské komitě s úkolem řídit nové dílo a finančně je zajišťovat. Komitě vyslalo do Čech nejprve kazatele Fridricha E. Kleinschmidta, aby navštěvoval evangelické sbory obojího vyznání a hledal nejprůhodnější cesty a způsoby, jak by tu Jednota mohla pomáhat. Podle svých zkušeností navrhl br. Kleinschmidt konat kolportérskou a evangelizační službu, soustředěnou především na evangelickou diasporu a na duchovně hledající neevangelíky.

Jednota pro tuto službu určila cestující kazatele Ondřeje Köthera a Viléma Hartwiga, který při svém působení založil i první stálou bratrskou práci v Čechách – sirotčinec v Dolní Čermné u Lanškrouna. Tak se Jednota zapojila do práce křesťanské charity, ačkoli pro ni dosud neměla oporu v žádném sborovém středisku. Za prvními dvěma pracovníky přicházeli vzápětí další. V německé diaspoře na severu Čech působil v rámci luterské církve vikář Konrád Beck, rozsáhlou diasporu v Krábovích pomáhal obsluhovat vikář K. Otto Bernhardt a v podhorských, konfesijně smíšených Čenkovicích učil na reformované církevní škole Friedrich David Peter. Roku 1869 zasedal v Ochranově generální synod Jednoty bratrské a projednával i podrobnou zprávu o české věci. Z řad synodálů vzešel návrh, podporovaný především zástupci severoamerické a britské provincie, aby se bratrská evangelizační práce v Čechách osamostatnila. Tento návrh synod schválil a doporučil, aby tam, kde o to

duchovně probuzení lidé požádají, byly ustavovány sbory obnovené Jednoty. V lednu 1870 obdrželo Ředitelství Jednoty v Berthelsdorfu u Ochranova prosebný dopis, v němž hlouček věřících z východočeského Potštejna žádal o vyslání kazatele a zřízení samostatného sboru. Ředitelství vyhovělo a 16. října 1870 bylo přijato 21 dospělých a 6 dětí do Jednoty bratrské a ustaven tak první sbor v Čechách. O dva roky později (20. 5. 1872) byl založen další sbor (německý) v Dubé u Doks. Počtem malá, zevně velmi prostá a chudá společenství prvních bratrských sborů, vzniklá z lidového písmáckého hnutí, měla natolik pevné kořeny, že z nich mohla později vyrůst další sborová střediska. Po celých deset let však tyto dva sborečky zůstaly osamoceny a nepožívaly výhod státem uznané církve. Byly odkázány do velmi úzkých mezí „soukromého vykonávání náboženství“ podle interkonfesijního zákona z roku 1868. Nebyla jim dovolena veřejná činnost, což značně podvazovalo možnosti evangelizace i činnost duchovních. Po mnoha žádostech k vídeňské vládě obdržely konečně 30. března 1880 státní uznání pod jménem „Evangelická církev bratrská“.

Odtud začíná pozvolný, ale stálý růst sborů Jednoty. Misijním působením bratrských kazatelů vznikly v letech 1882-1899 nové sbory v Ústí nad Orlicí, Praze, Jablonci nad Nisou, Herčivaldě, Duchcově, Turnově, Mladé Boleslavi a Nové Pace. Vznikaly v místech, kde nepracovala žádná jiná evangelická církev (výjimkou byla Praha). Jednota se ve své službě soustředila na misii mezi hledajícími, jimž se snažila věrným zvěstováním evangelia posloužit k víře. V duchu bratrského písmáctví zavedla u nás jako jedna z prvních dětské bohoslužby, tzv. nedělní školu, a pravidelné biblické hodiny pro dospělé. Její sbory se nerozrůstaly do velkých počtů, neboť důsledně trvala na vyznavačském charakteru sborů, na kázni a stále poslušnosti svědectví Písma. Hlavním rysem sborového života bylo úzké bratrské společenství. Od počátku byly navázány živé vztahy s misíí Jednoty konanou v zámoří, nedílnou součástí života sborů byla i práce sociální. Jejich péčí byl vydržován sirotčinec v Čermné, k němuž brzy přibýly podobné ústavy v Potštejně a v Dubé a později i diakonie v Mladé Boleslavi.

První světová válka a léta po ní znamenaly hluboký přerыв v dosavadním způsobu života sborů Jednoty v „zemi otců“. Vznik republiky v roce 1918 otevřel církvím nové možnosti. V rámci tehdy široce se rozvíjejícího přestupového hnutí přicházeli mnozí lidé, plni vlasteneckého zápalu, a ptali se po odkazu české reformace. Mnoho se jich hlásilo i k Jednotě

bratrské, jak se české sbory od roku 1921 nazývaly. Česká část obnovené Jednoty přijala toto jméno jako manifestační přiznání k odkazu starých Bratří. Ve snaze podchytit zástupy lidí, nově hledajících svou životní orientaci, otevírala jim Jednota dveře i za cenu uvolnění kázně a poklesu vyznavačské určitosti. Přineslo to s sebou nejen problém a nejednu krizi, ale evangelizační soustředění na Ježíše Krista a jeho spásnou oběť, pevně zakotvené v pietistické tradici Jednoty, uchránilo sbory před sklouznutím do liberálních, nábožensko-vlasteneckých nálad. Ziskem přestupového hnutí byly nové sbory v Železném Brodě, Ujkovicích a Dobřívě. Je třeba říci, že i v těchto rušných přestupových letech Jednota zachovávala zásadu pracovat jen tam, kde by nesoupeřila s žádnou jinou evangelickou církví. Bratří měli odvahu zakládat práci i v odlehlých místech, bez strategických úvah o možnostech a perspektivách budoucího růstu.

Od roku 1921 vyvíjela Jednota bratrská v Československu snahu získat samostatnost v rámci světové Unitas Fratrum. Záměr vytvořit v Československu samostatnou provincii Jednoty schválil i generální synod 1931, který hledal předpoklady k vypracování takového církevního zřízení, jež by poskytlo českému dílu správní i hospodářskou samostatnost. Základem k tomu byla ústava (schválená 26. 10. 1937), k níž se přihlášily všechny české sbory. Byl tak vytvořen právní předpoklad pro cestu k plné samostatnosti nové provincie. Další snahy na tomto poli však přerušila druhá světová válka. Tak jako celému národu přinesla i Jednotě mnoho těžkostí a utrpení. Nacistickými vězeními prošla vedle mnoha členů i řada kazatelů, což ztěžovalo práci ve sborech. Na druhé straně však tíže okupace prohloubila sborová společenství. Byl patrný nový obrat k Bibli, obnovilo se písmáctví v rodinách, rostla vzájemnost i hmotná obětavost. Přicházeli i noví lidé, kteří si pod tíhou války nově kladli otázky po smyslu a hodnotě života. Některé kazatelské stanice se tak rozrostly v samostatné sbory (Koberovy, Huntířov, Rovensko pod Troskami), na Moravě se měl čile k životu sbor v Holešově. Když květen 1945 přinesl konec války a novou svobodu našim zemím, nastaly nové úkoly i pro církev. Jednota musela začínat novou práci především v pohraničí, kde zanikly její německé sbory. Byly obnoveny sbory v Dubé a Jablonci nad Nisou, nově vznikl sbor v Liberci, později v Tanvaldě.

Poválečný vývoj v našem státě přinesl prudký nástup sekularizace, znásobené ideologickým tlakem programově ateistického komunistického režimu. Sborům Jednoty to způsobilo úbytek členů, ne však tak masivní, aby vedl k zániku sborů. Jednota viděla svou cestu v návratu k určitějšímu vyznavačství, kázni a řádu. Proto se snažila o nové soustředění na Písmo, o vytváření studijních a modlitebních společenství a o posílení vnitřního života sborů. Jako církve rozšířená po velké části světa měla své místo i v rostoucím ekumenickém hnutí. Od roku 1946 měla Jednota v Čechách i vlastní biskupy. Prvním českým biskupem obnovené Jednoty byl zvolen senior kazatelského sboru bratr Václav Vančura, který byl 20. července 1946 ordinován biskupy ze Spojených států a Británie ve starobratrském sboru v Mladé Boleslavi. Druhým biskupem byl bratr Karel Reichel a dosud posledním bratr Adolf Ulrich. Snaha o samostatnost české práce se dovršila v roce 1957, kdy ji generální synod uznal za pátou samostatnou provincii Unitas Fratrum. Až do začátku 90. let pracovala česká Jednota v 17 samostatných sborech a řadě kazatelských stanic v Čechách a na Moravě. Velké společenské proměny po pádu komunismu se odrazily i v životě Jednoty, objevily se nové duchovní směry, které se v řadě sborů prosadily a ve druhé polovině 90. let vedly až k rozdělení církve. Potrvá však ještě řadu let, než bude možno tuto kapitolu života církve zařadit pod titulek „z dějin“.⁹ (VACOVSKÝ, Adolf: *Obnovení Jednoty bratrské v zemi otců*, Nová Paka: Úzká rada Jednoty bratrské, 2. vydání).

2.3 Nejvýznamnější osobnosti Jednoty bratrské

Osobnosti Jednoty bratrské patří mezi nejvýznamnější postavy českých dějin s přesahy do dějin světa. Jednota bratrská na svém počátku zaznamenává osobnosti spojené převážně s duchovní tradicí, ale postupně se k přirozeně silné náboženské tradici přidává také směr vzdělanostní, kde za všechny vyniká především Jan Amos Komenský, jehož dílo světového významu předběhlo svým charakterem a rozsahem dobu a je jedinečnou ukázkou práce výjimečné osobnosti. Není to však jen Komenský, který posouval dílo Jednoty bratrské kupředu, ale také mnoho dalších představitelů, kteří se zasloužili o rozkvět Jednoty a obecné vzdělanosti od dob 16., ale zejména 17. století až po současnost.

Jan Augusta

Jan Augusta se narodil v Praze někdy kolem roku 1500, byl horlivým a výmluvným kazatelem, autorem mnoha duchovních písní, a také řady pamětních a obranných spisů i vášnivých a často nevybíravých polemik. V čele Jednoty usiloval celý život o její sblížení se světovou reformací i s českou církví tj. utrakvisty. Chtěl tak vyvést Jednotu z izolace a nelegálního postavení pronásledované sekty. Luterství získávající vliv jak v Jednotě, tak v české církvi tuto možnost usnadňovalo. Bohužel je třeba konstatovat, že jeho snaha končila v ostrých veřejných polemikách s kněžími podobojí, jež se uzavřely v letech (1543 - 1544) souhrnným vyličením sporu spisem Augustovým „Pře Jana Augusty a kněžstva kališnického“ a odpovědí bývalého administrátora Martina Klatovského „Rozsuzování upřímné.“ Augusta byl synem utrakvistického kloboučníka. Vyučil se řemeslu svého otce. Kolem roku 1520 Augustu četba prací českých reformátorů, zvláště Jana Husa a Tomáše Štítného, vedla k tomu, že opustil Prahu i utrakvismus.

V roce 1524 vstoupil do Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. O pět let později byl vysvěcen na jáhna, v roce 1531 na kněze, působil v Benátkách nad Jizerou na Panství Jindřicha z Donína. O rok později byl zvolen jedním z biskupů. Po svém zvolení přesídlil do Litomyšle, kde se stal nástupcem B. Krasonického. Téhož roku byl zvolen do „Úzké rady“ a stal se seniorem. V roce 1532 píše svoji první významnou teologickou práci Rozmlouvání jednoho učeného muže se sedlákem. Pod jeho vedením byla vypracována Bratrská konfese, jež byla v roce 1535 předána králi Ferdinandu I., který ji ovšem odmítl. Od roku 1533 do roku

1542 Jednota pěstovala vztahy s Lutherem. Výsledkem těchto kontaktů bylo v roce 1538 publikování latinského znění Bratrské konfese v Německu s Lutherovým úvodem. Aby byla více slučitelná s Lutherovým pohledem, musel Augusta revidovat původní verzi. Navzdory své spřízněnosti s Lutherem zůstával však Augusta loajální k teologii i praxi Jednoty bratrské. Německého reformátor asi vážil především jako člověka, který zdůrazňuje Bibli jako základní autoritu církve.

V roce 1541 píše Zrcadlo kněžské, což byl překlad Lutherova překladu *Antithesis verae et falsae ecclesiae* od Antonia Corvina. Jistotou spasení se zabývá ve spise Knížka tato jest o tomto: „Jestli pravdu člověk jistotně vědět mohl, že spasen bude.“ Jako biskup se Augusta marně snažil o toleranci Ferdinanda I. Jeho snahy o rozšíření kontaktů Bratří s jinými církvemi vedly k polemikám s utrakvisty, kterým vytýkal nedůslednost v jejich křesťanské praxi, i se členy Jednoty, kteří kritizovali Augustu za odchylky od jejich teologie, jak byla sumarizována Lukášem Pražským.

Po šmalkaldské válce v roce 1547, ve které hrála svou roli i bratrská šlechta, byla Jednota bratrská královským příkazem zakázána a členové byli nuceni připojit se k církvím, které byly dosud povolené. V této době pronásledování Jednoty bratrské se Jan Augusta skrýval ve sloupenských lesích. Zde byl rovněž 25. 4. 1548 zatčen spolu se svým pomocníkem, mladým knězem Jakubem Bílkem. Oba byli převezeni do Prahy a tam uvězněni a mučeni. Později byli převezeni na Křivoklát a tam vězněni dalších 16 let. Bílek později do detailu popsal jejich utrpení. Zvláště v prvních letech vězení Augusta psal teologická díla. Nejdůležitějším je učebnice praktické teologie *Umění díla Páně služebného*, kterou napsal v roce 1550. Ve vězení také napsal svůj *Sumovník a Smysl a úmysl Kristův jako vlastní svátosti večere jeho* (1562). Ač odtržen od života snažil se i nadále řídit činnost Jednoty a trpce nesl, nedbala-li jeho pokynů, zejména když si zvolila v letech 1553 a 1557 nové biskupy. Po dobu jeho věznění se střídala období naprosté izolace s obdobími, kdy měl alespoň omezený styk s Jednotou. Problémy, jež tu vznikaly, měly asi základní příčinu v omezené komunikaci a informačních šumech, ale též v jistých autokratických rysech Augustovy povahy. Např. když r. 1551 zemřel B. Mach a z bratrských biskupů zbýval již jen Augusta, vzkazem z vězení bránil volbě nových seniorů, dokud se on nevrátí. Kdyby jej Bratří uposlechli, zůstala by Jednota v těžkých dobách 13 let bez vedení.

Na synodu r. 1553 byli zvoleni seniory B. Černý (Nigranus) a B. Červenka a r. 1557 B. Izrael a B. Blahoslav. Současně byl posílen kolegiální systém vedení Jednoty. Augusta se o těchto dvou volbách dověděl až r. 1559 a byl jimi nelibě dotčen a netajil se tím. Říčan zde píše: "Bratři mu vysvětlovali svůj postup nutnou potřebou i zásadami staré Jednoty, podle nichž přece mají být čtyři biskupové, z nichž žádný, ani sudí, nemá rozhodovat bez souhlasu svých druhů. Odpírali papežskému způsobu správy Jednoty skrze jediného muže. Uvězněný biskup volal však pln rozčilení a nové nelibosti starší ku pokání pro jejich domnělou svévoli. Napětí se stupňovalo neústupností muže, jenž ve svém utrpení viděl důvod pro to, aby jeho prvenství bylo tím více uznáváno. V roce 1561 požádal Augusta krále o milost. Byl dopraven do Prahy, kde se v disputaci utkal s jezuity a reprezentanty utrakvistů. Aby dosáhl propuštění, projevil Augusta souhlas s náboženskými praktikami obou církví. Nesouhlasil samozřejmě s tím, že se připojí k utrakvistům, nicméně v roce 1561 synoda Jednoty bratrské jeho lest odsoudila. Bílek byl propuštěn z vězení po přijetí eucharistie z rukou utrakvistického kněze. Augusta přijímat odmítl a zůstal uvězněn až do roku 1564, kdy byl po mnohaletém úsilí Jednoty propuštěn. Krátce potom se smířil s vůdci bratří na synodě v Lipníku. Je třeba ocenit, že do měsíce po Augustově propuštění z vězení byli on i Bílek vráceni do svých úřadů. J. Blahoslav hájil vlastní cestu Jednoty, kdežto Augusta pokračoval ve snaze o spojení Bratří s novoutrakvisty.

Po několikerém odmítnutí Augustova úsilí o dosažení jednoty mezi Jednotou bratří, českými neoutrakvisty a českými luterány (to jest snahy o vznik jednotné české protestantské církve), zkoušel Augusta pro své snahy získat podporu kongregací v Čechách, na Moravě a v Polsku. Své názory sepisuje v Instituci k reformaci utrakvistické konzistoře (1571). V tomto roce vážně onemocněl a ochrnul. Zemřel 13. ledna 1572 v Mladé Boleslavi, kde byl zpopelněn. Krátce před svou smrtí přestal Augusta zastávat úřad sudího Jednoty, jednak pro nemoc, jednak proto, že narážel na děti, "které ho dorostly". Jeho přání spojit různé proudy české reformace byly částečně naplněny, i když pouze formálně, vytvořením České konfese (1575). Tomuto tématu se věnoval i Jan Ámos Komenský po porážce českých protestantů v bitvě na Bílé hoře v roce 1620.

Jan Augusta byl historiky Jednoty dlouho pokládán za vladaře, jenž chtěl Jednotu vést podle svého zdání k cílům, které by ukojily jeho ctižádost. Přes problémy a nesnáze, které Jan

Augusta jednotě bratrské působil, patřil k jejím předním, ba legendárním představitelům.“¹⁰
(¹⁰Bartoš, Josef; Kovářová, Stanislava; Trapl, Miloš: *Osobnosti českých dějin*, Olomouc: ALDA, 1995.)

Jan Roh z Domažlic

Narodil se roku 1485 či 1487 v Domažlici a zemřel roku 1547 v Mladé Boleslavi. Byl nejprve řemeslník – tkadlec, později se stal biskupem, kazatelem a teologem Jednoty bratrské. Udržoval čilé styky s německými luterány, osobně se seznámil s Martinem Lutherem. Pod jeho vlivem se Jednota bratrská teologicky sblížila s luterstvím (zejména v otázce učení o ospravedlnění z víry). Zasloužil se o vydání německého překladu bratrského vyznání *Rechenschaft des Glaubens* (1533). Významné byly jeho aktivity hymnologické: vydal první bratrský kancionál i s notami *Písně Chwal Božských*. *Písně Duchownie Ewangelitské* (1541), který přeložil roku 1544 do němčiny a vytiskl u Johanna Günthera pod názvem *Ein Gesangbuch der Brüder in Böhmen und Mähren*. Zde bylo i několik písní navíc. Jan Roh je mimo jiné autorem německé písně *Gottes Sohn ist kommen*, na jejíž motivy složil v roce 1708 varhanní skladbu Johann Sebastian Bach. Tato píseň je známá i anglickojazyčných církvích pod názvem *Once He came in blessing*. „¹¹

Lukáš Pražský

Narodil se asi 1460 zřejmě v Praze a zemřel 11. prosince 1528 v Mladé Boleslavi. Byl českým teologem a biskupem Jednoty bratrské a proto patří mezi její nejvýznamnější představitele. Zasloužil se o překonání odporu českých bratří ke vzdělanosti a vytvořil předpoklady k zařazení členů jednoty mezi kulturně nejvyspělejší vrstvy obyvatelstva českého království. Studoval na pražské univerzitě, která byla v té době ovlivňována kališníky, a v roce 1481 se stal bakalářem. Nedlouho nato konvertoval k jednotě bratrské. V jejích službách vykonal několik cest do ciziny. Například roku 1498 navázal kontakty se sektou valdenských v severní Itálii. Vycestoval také do Francie a Řecka. V 90. letech 15. století začaly bratrské sbory upouštět od původní puritánské strohosti. Bratři pochopili, že

nemohou žít v naprosté izolaci od ostatní společnosti a zcela odmítat světskou moc a vzdělanost. To bylo mimo jiné i zásluhou Lukáše Pražského, kterého si bratři zvolili roku 1500 za svého biskupa. Roku 1518 se pak stal prvním starším. Jeho starším bratrem byl bratrský kněz a lékař Jan Černý-Niger, který zastával v otázce vzdělanosti bratří opačné stanovisko.

Lukáš Pražský byl velmi plodným literárním autorem. Napsal přes sto spisů, které byly velmi dokonalé po stránce literární i stylistické, ze kterých jmenujeme: O požívání těla a krve Páně, Otázky dětinské, O manželství, O obnovení církve svaté, Obhajoba svatých písem. V nich vytvářel soustavu bratrského bohoslovectví a stanovil praktické návody a předpisy pro bohoslužbu, které důkladně teologicky zdůvodnil. V obranných spisech hájil jednotu proti útokům zvenčí. Velmi se zasloužil také o vymezení vztahu Jednoty bratrské k dalším proudům české reformace (luteránům, zwingliánům). „¹²(BARTOŠ, Josef; KOVÁŘOVÁ, Stanislava; TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*. Olomouc: ALDA, 1995.)

Jan Blahoslav

Narozen 20. února 1523 v Přerově a zemřel 24. listopadu 1571 v Moravském Krumlově. Základní vzdělání získal na školách Jednoty bratrské v Přerově a Prostějově a Jednotou byl také poslán na vyšší studia do Goldbergu ve Slezsku (1543) a do Wittenbergu (1544), kde se seznámil s Martinem Lutherem a humanistickými spisy jeho blízkého spolupracovníka a přítele Filipa Melancthona. Po návratu pokračoval ve svém vzdělávání v Přerově a od července 1548 v Mladé Boleslavi. Krátce studoval na univerzitách v Královci (1549) a Basileji (1549–50), kde Frobeniova tiskárna vydávala díla humanistických učenců. Všechny tyto vlivy pomáhaly utvářet jeho humanistickou osobnost i pracovní styl; osvojil si humanistické metody (hledání pravdy, návrat k pramenům, systematické utřídění látky, jasný a srozumitelný výklad) a využíval je v širokých oblastech svých zájmů – v historii, jazykovědě, hudbě, překladatelské a literární činnosti. Jeho život byl naplněn organizační, literární, teologickou i pedagogickou službou Jednotě.

Působil v Prostějově (1550–52), v Mladé Boleslavi (1552–57). Roku 1553 se stal knězem a v roce 1557 jedním z biskupů Jednoty. Od roku 1558, kdy přesídlil do Ivančic, byl písařem, tj. tajemníkem, archivářem a historiografem Jednoty. Na počátku své literární dráhy usiloval obnovit bratrský archiv zničený r. 1546 požárem v Litomyšli. Pořádal nejprve soubor pramenů k dějinám Jednoty, tzv. *Acta Unitatis Fratrum* (8 sv., po r. 1548), a sám jej také mnohými vlastními listy, cestovními zprávami i teologickými polemikami obohatil. Jednotu bránil historickými spisky (*O původu Jednoty*, *Summa quaedam brevissima*) i nábožensko - morálními traktáty (*Spis o zraku*, *Sepsání o rozdíle Jednoty bratrské od luteriánské*). Záležitostmi Jednoty se obíral i v drobnějších pracích mravokárných (*Anvolimator*) a pedagogických (*Vitia concionatorum*, *Naučení mládencům*). Širší ohlas měla Blahoslavova Filipika proti misomusům, v níž se postavil na obranu vyššího vzdělávání kazatelů v Jednotě proti jeho odpůrcům, hlavně proti biskupu Janu Augustovi, a otevřel tak definitivně cestu k účasti Jednoty na celonárodním kulturním dění.

Blahoslav se autorsky i redakčně podílel na úpravách bratrského zpěvníku, který byl vytištěn v polských Šamotulách, a bděl rovněž nad tiskem nového vydání, jež vyšlo r. 1564 v Ivančicích. Vedle Šamotulského a Ivančického kancionálu věroučně i umělecky kodifikujícího bratrský duchovní zpěv, sepsal i první hudebně teoretický spis v českém jazyce *Musica*, to jest *Knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající*. B. *Grammatika česká*, obsáhlý polemický a doplňující komentář ke *Gramatice Beneše Optáta*, Petra Gzela a Václava Philomatesa (1553), je věnována naléhavým otázkám školské a kazatelské praxe; bere přitom v úvahu nejen další slovanské jazyky, ale i domácí nářečí, a určuje jazykovou správnost podle B. estetického pojetí řeči. Nejvýznamnějším počinem B. je stylisticky vybroušený překlad Nového zákona, pořízený se znalostí soudobé biblické exegeze a moderních novozákonních převodů (Erasma Rotterdamského, M. Luthera, B. Optáta, S. Castellia, Th. Bezy), který vyšel r. 1564 v bratrské tiskárně v Ivančicích. Překlad se stal podnětem a vzorem překladatelům ostatních knih Písma a byl vložen jako šestý díl do Kralické bible.

Kralická bible je společným dílem bratrských překladatelů, mladých kněží, kterým Jednota umožnila odborné filologické a teologické vzdělání na univerzitách ve Wittenbergu, Královci, Basileji, Tübingách, Ženevě a Heidelbergu. Ti pro překlad Starého zákona využili

soudobých vydání biblických textů pořízených na základě latinského (Vulgata), řeckého (Septuaginta) i hebrejského znění (přihlíželi i k aramejskému originálu), výsledků biblické exegeze evropských humanistů i domácí textové tradice, v jejíž vývojové linii dále pokračovali. Sledovali i směřování B. překladu Nového zákona, který dotvářel český tradiční biblický jazyk se zřetelem na jeho zvláštní funkci, především liturgickou. Práce na překladu byla zahájena r. 1577 v Ivančicích pod vedením seniora Ondřeje Štefana, který ale ještě téhož roku zemřel. Řízení se poté ujal senior Jan Eneáš, k jeho spolupracovníkům patřili duchovní správce Izaiáš Cibulka z Kralic (+1582), Jiří Strejc z Hranic, Jan Kapita z Třebíče, Pavel Jessen z Lipníku, Jan Efreim z Valašského Meziříčí (později působil v Tuchoměřicích u Prahy), Samuel Sušický z Mladé Boleslavi, Adam Felín ze Slavkova a dva hebraisté, čeští bratři židovského původu. Prvý z nich Lukáš Helic (po r. 1598) pocházel z Poznaň a na Moravu byl pozván pro svou výbornou znalost hebrejštiny; r. 1571 se stal knězem, působil v Ivančicích a ve Fulneku, koncem 16. století se vrátil do Polska. Druhý hebreista Mikuláš Albert z Kaménka (1619) se narodil ve Slezsku, studia završil na univerzitě ve Wittenbergu.

Působil poté jako učitel hebrejštiny na škole v Ivančicích, kterou později i vedl, a na škole ve Fulneku. Roku 1609 odešel do Prahy, kde byl r. 1611 jmenován prefektem „gymnasia provinciale“. V l. 1612–13 byl zvolen děkanem filosofické fakulty, o rok později prorektorem univerzity. Kromě účasti na překladu Starého zákona a na konkordancích spolupracoval na Veleslavínově slovníku *Silva quadrilinguis* (1598), sám vydal spis *Informationem paedagogii acad. trilinguis trivii* (1612). Kralickým překladatelům nešlo jen o biblický text, ale i o výklad a poznámky na okraji stran (inspirovali se zejména antverpskou Polyglottou, biblí vydanou roku 1568–72 v Antverpách ve 4 jazycích). Prvých pět dílů Bible kralické (tzv. Šestidílký) vyšlo v Ivančicích v letech 1579–88. O pět let později k nim byl připojen jako šestý díl kralickými překladateli nově komentovaný Blahoslavův překlad Nového zákona z roku 1564 (1593–94; kritické vydání připravil Jan Němčanský). Roku 1596 byla Kralická bible vydána v jednom svazku menšího formátu (bez překladatelských poznámek), ke druhému vydání došlo r. 1613. Kralická bible přesáhla okruh Jednoty a svými jazykovými i uměleckými kvalitami ovlivnila celé další domácí písemnictví. Stala se vzorem českého spisovného jazyka i zdrojem slovesného umění.¹³ (¹³BARTOŠ, Josef; KOVÁŘOVÁ, Stanislava; TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*. Olomouc: ALDA, 1995.)

Matouš Konečný

Narodil se roku. 1569 zřejmě ve Strážnici, do Boleslavi přišel roku 1609. Stal se správcem boleslavského sboru. Měl k tomu pomocníka Jana Brože. Biskupem tedy seniorem byl od října 1609, některé údaje hovoří až o roku 1614. Jednota měla současně několik biskupů, zpravidla čtyři. Jako senior měl Konečný mimo jiné na starosti české sbory Jednoty. Umírá dva roky po útěku z Mladé Boleslavi v Brandýse nad Orlicí. O svém archivu však nikoho nezpravil. ¹⁴ (¹⁴BARTOŠ, Josef; KOVÁŘOVÁ, Stanislava; TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*. Olomouc: ALDA, 1995.)

Karel starší ze Žerotína

Ten se narodil v roce 1564 v Brandýse nad Orlicí. Vystudoval bratrskou školu v Ivančicích, později studoval ve Štrasburku a v Basileji. Stal se světským vůdcem nejenom Jednoty Bratrské, ale i všech nekatolíků na Moravě. Stal se mecenášem například i Jana Amose, platil mu jeho zahraniční studia. V roce 1591 bojoval jako hugenot ve Francii, kde i poznal marnost válečného řešení problémů. Zapojil se též do válek s Turky, kde velel moravské jízdě. Ve sporech císaře Rudolfa s jeho habsburskými příbuznými podpořil Matyáše, čímž získal pro Moravu mnohá privilegia. V období 1608 - 1615 a pak od roku 1618 se stal moravským zemským hejtmanem. Odmítnul stavovské povstání, prohlásil prý například: "Čechové se snaží stát se slavnými tím, že zahubí svoji vlast. Jejich porážky budou počátkem našich, ale vina bude naprosto jejich. Poněvadž sami sebe opustili, nemohou si stěžovat, opustíme-li je my a jiní." Snažil se o narovnání sporu diplomatickými prostředky. Jednal jak s Matyášem, tak s jeho nástupcem Ferdinandem II. Prosazoval odluku náboženství od politiky a požadoval náboženskou svobodu. Po převratu na Moravě v roce 1619 byl držen v domácím vězení. Avšak o pár měsíců později opět jedná s Ferdinandem o míru a odmítá holdovat nově zvolenému králi Fridrichovi, kurfiřtovi falckému. Přes veškerou svou snahu však svůj národ nezachránil.

Po porážce stavů císař Ferdinand vysoce ocenil Žerotínovu věrnost. Jako snad jediný nekatolík si mohl podržet své majetky a také Obnovené zřízení zemské se ho netýkalo. V tomto postavení se snažil pomáhat nekatolíkům ztížených exekucí, organizoval exil a vyjednával v zahraničí místa, kam se mohli nekatolíci a zvláště bratři uchýlit. Podařilo se mu přemístit bratrskou tiskařskou dílnu z Kralic do polského Lešna. V roce 1629 pak dobrovolně odchází do exilu, avšak Moravu a Čechy stále navštěvuje, a to na císařské povolení.

Na osudu Karla Žerotína je vidět, jak moc se češi mýlili v odhadu své situace, tak v odhadu Ferdinanda II. Bílá hora otevřela císaři dveře k rozsáhlé rekatolizaci a poněmčování. Otázkou zůstává, nakolik by si takto mohl počínat, kdyby české země zůstaly loajální. Ferdinand II. totiž většinou nezapomínal na věrnost prokázanou v těžké době.¹⁵ (¹⁵BARTOŠ, Josef; KOVÁŘOVÁ, Stanislava; TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*. Olomouc: ALDA, 1995.)

Jan Amos Komenský

Narozen 28. března 1592 zřejmě na jihovýchodní Moravě. Jak už jsem zmínila přesné místo jeho narození není známo, jako pravděpodobná místa se uvádějí Uherský Brod, jak je uvedeno v Naardenu na náhrobní desce, nebo Nivnice. Komenský v některých dokumentech připojoval k podpisu Nivnický, Nivanus, Nivnicensis. Občas se zmiňuje i Komňa z čehož by mohlo vzniknout příjmení Komenský, Comenius, odkud pocházela otcova rodina. Jisté je, že se narodil na Moravě a Moravu celý život považoval za svou vlast. Například *Clamores Eliae* (Křiky Eliášovy) z druhé poloviny šedesátých let dedikuje: „Milé matce mé vlasti, zemi moravské, jeden z věrných synů jejích...“. Jan žil s rodiči v Uherském Brodě (pocházel z měšťanské rodiny). Jeho otec, Martin Segeš, byl významným členem Jednoty bratrské, jeho matkou byla Anna Chmelová. Po smrti rodičů a dvou ze čtyř sester, Kateřina, Markéta, Ludmila a Zuzana, se o něj starala jeho teta ve Strážnici, kde začal studovat.

Roku 1608 začal studovat na latinské škole (gymnáziu) v Přerově, odkud v roce 1611 odešel na vysokou školu do Herbornu. Již při studiu začal pomáhat profesoru teologie a nejmladšímu členu profesorského sboru Johannu Heinrichu Alstedovi s pracemi na obecné encyklopedii. Alsted se pro Komenského stal vzorem. Sám

pak začal psát dvě velká díla: Poklad jazyka českého, což měl být velký slovník, a dále encyklopedii Divadlo veškerenstva věcí. Tato díla nedokončil. Roku 1613 Jan navštívil Amsterdam, v té době vysoce rozvinuté město Evropy. Odtud se vypravil na univerzitu do Heidelbergu v Německu, kde ovšem strávil pouze jeden semestr. Poté se roku 1614 vrátil přes Prahu do Přerova a stal se rektorem latinské školy. V roce 1616 byl vysvěcen na kazatele a následně odešel do Fulneku, kde působil jako rektor tamější školy a jako kazatel Jednoty bratrské. Ve Fulneku poznal i svou první ženu Magdalénu Vizovskou, která měla žít v Třebíči spolu se svým otcem, Jan zde vykoupil věno své ženy v podobě domu na Jejkově. V této době psal spis Listové do nebe.

Po porážce stavovského povstání (1621) byl nucen opustit Fulnek a skrývat se na různých místech v Čechách a na Moravě, protože odmítal konvertovat ke katolictví. Po roce ukrývání (roku 1622) mu na mor zemřela žena a jeho dvě děti, které zůstaly ve Fulneku. Pod vlivem událostí psal filosofické spisy Truchlivý, Hlubina bezpečnosti a později Labyrint světa a ráj srdce. V roce 1624 začal Jan působit v Brandýse nad Orlicí, kde se seznámil se svou druhou ženou Marií Dorotou Cyrillovou, která opět pocházela z Třebíče (z rodu Jana Cyrila Třebíčského-Špalka), se kterou měl dcery Dorotu Kristinu, Alžbětu a Zuzanu a syna Daniela. Dcera Alžběta si vzala Petra Figula Jablonského, z tohoto svazku měl Komenský 5 vnuků, dcera Marie si vzala Jana Molitora.

Na podzim roku 1627 se během svého tajného pobytu ve východních Čechách seznámil s Kristinou Poniatowskou, schovankou Angeliny Zárubové z Hustiřan, majitelky panství Horní Branná. Sedmnáctiletá Kristina trpěla duševní chorobou, prý po zhlédnutí komety nad zámek 12. listopadu 1627 upadla do vytržení a prorokovala budoucnost. Komenský dorazil do Horní Branné, aby proroctví zapsal. V roce 1628 odešel, spolu s Poniatowskou, do exilu do polského Lešna, které se stalo centrem bratrské víry. Zpočátku doufal, že se brzy vrátí zpět do vlasti, proto psal česky. Začal psát učebnice a připravoval plán na zlepšení organizace školství, např. v díle Navržení krátké o obnově škol v Království českém. V Lešně byl zvolen biskupem a písařem, brzy se stal i zástupcem rektora gymnázia, což vedlo k jeho zájmu o pedagogiku. V tomto období vznikla velká část jeho děl, především pak z oblasti pedagogiky jako např. Česká didaktika. Ta měla být původně součástí velkého díla, které chtěl nazvat Ráj český. Obsahem měla být teoretická, didaktická a praktická část, která by sloužila rodičům a učitelům. Napsal Velkou didaktiku, kterou později přepracoval do

latinské podoby Didactica magna a začal pracovat na Vševedě (Pansofii). Komenskému postupně jeho díla jako Brána jazyků otevřená a Informatorium školy mateřské zajistila věhlas po celé nekatolické Evropě. Byl zván na univerzity několika zemí, nabídky však odmítal. První významnou nabídku Jan přijal až roku 1641, kdy se rozhodl vyhovět pozvání anglického parlamentu na přednáškové turné, během něhož vystoupil i před Královskou akademií věd. V této době vyjádřil své myšlenky ve spise Via lucis. Kvůli zvyšujícímu se tlaku občanské války Komenský Anglii opustil, avšak zanedlouho dostal pozvání z řady dalších zemí. V tuto dobu si Jan uvědomil, že právě prostřednictvím těchto nabídek může rozšířit svůj vliv a své myšlenky.

Roku 1642 odešel přes Amsterdam do Švédska, kam byl pozván, aby vedl reformu tamního školství a napsal pro ni učebnice. Vznikl zde spis Nejnovější metoda jazyků. Kvůli rozporům s donátory i spolupracovníky nakonec učebnice požadované švédským kancléřem Komenský nevytvořil a to ani na nátlak ochránce Louise de Geera. Zato zde vznikla část Obecné porady o nápravě věcí lidských. Roku 1648 se společně s těžce nemocnou manželkou vrátil zpět do Lešna, kde působil jako biskup. V Lešně jeho druhá žena 26. srpna zemřela a již o rok později se v Toruni oženil potřetí, tentokrát s o více než třicet let mladší Janou Gajusovou pocházející z Týna nad Vltavou. Když byl v roce 1648 uzavřen vestfálský mír a tím skončila třicetiletá válka, skončily též naděje českých exulantů na návrat do vlasti. Komenský se loučil s vlastí a církví spisem Kšaft umírající matky jednoty bratrské. Roku 1651 přijal pozvání uherského knížete Zikmunda Rákocziho do Sárospataku, kde měl u jeho dvora organizovat reformu školství a pansofickou sedmiletou školu. Poprvé měl tedy možnost ověřit si své názory v praxi. Otevřeny byly ale jen tři třídy, jež byly nazvány Vestibulum, Janua a Atrium. Pro své žáky vytvořil příručku Pravidla mravů a také zde vznikla učebnice Svět v obrazech a Škola hrou. Z ní Komenský s úspěchem předváděl, nakolik jsou děti schopné podat dramatický divadelní kus ve školním prostředí. Roku 1651 Jan také oddal falckou princeznu Jindřišku Marii s knížetem Zikmundem. Jejich manželství však nemělo dlouhého trvání.

V letech 1654–1656 opět pobýval v Lešně, kde pracoval na Pansofii, vydal Slovník české řeči a Slovník pansofických definic. Roku 1654 Švédsko napadlo Polsko, avšak válka se nějakou dobu Lešnu vyhnula. 27. dubna 1656 ale začalo deset tisíc partyzánů město obléhat a při následném požáru Komenský přišel téměř o všechnen majetek i cenné rukopisy

jako Česko-latinský slovník, na kterém pracoval prakticky celý život a který považoval za stěžejní dílo. Přišel také o většinu Pansofie a Metafyziky a další díla. Tuto ztrátu nesl velice těžce a nikdy se z ní zcela nevzpamatoval. Na pozvání svého přítele Louise De Geera se v roce 1656 uchýlil do Amsterdamu.

Konec svého života (14 let) strávil v holandském Amsterdamu v bytě na jedné z nejlepších ulic, kde se konečně mohl v klidu a pohodlí věnovat pracím všenápravným. Proto také odmítl profesuru na Amsterdamské akademii. Společníkem mu zde byl například Rembrandt van Rijn a se zhoršujícím se zdravím také čím dál častěji lékař Nicolaes (Mikuláš) Tulp. Jan se v této době aktivně účastnil mírových jednání anglicko-nizozemské války. V Amsterdamu byla vydána polovina z celého Komenského díla, například soubor 43 spisů pod názvem Opera didactica omnia (Veškeré spisy didaktické), které se setkaly s velkým ohlasem, dále jednotlivé části Všenápravy: Všeobecné probuzení, Všeobecné osvícení, Pansofie, Vševýchova a Všemluva a menší díla jako Jedno potřebné, které bývá považováno za závěť lidstvu. Navzdory usilovné práci a pomoci syna Daniela, zůstala mnohá díla více či méně nedokončena. Komenský zemřel po dlouhodobých zdravotních problémech ve společnosti své ženy Jany, syna Daniela, přítele a lékaře Mikuláše Tulpa 15. listopadu 1670. Byl pohřben v kostelíku v Naardenu.¹⁶ (¹⁶NOVÁK, J. V.: *Jan Amos Komenský, jeho život a spisy*. Praha: Dědictví Komenského, 1932.)

Mezi pedagogické názory Komenského patří vysoké ocenění významu výchovy, kdy by žádné dítě nemělo být vyloučeno z výchovy, protože i to nejméně nadané dítě lze alespoň určitým směrem vychovat. Výchova dítěte má podle Komenského něj tři hlavní cíle: poznat sebe a svět – vzdělání ve vědách, uměních a řemeslech, ovládnout sebe – výchova mravní, povznést se k Bohu – výchova náboženská. Komenský klade důraz na význam kázně. Odmítá tělesné tresty za neznalost, ale za porušení kázně je v určitých případech připouští. Ve svých spisech navrhoval následující školskou organizaci.

Od narození do šesti let má být dítě vychováváno doma. Obsah výuky stanovil v příručce pro rodiče Informatorium školy mateřské.

Od šesti do dvanácti let mají děti navštěvovat školu obecnou, která by měla být v každém městě i vesnici. Škola má být společná pro chlapce i dívky. Vyučovat se má čtení,

psaní, počítání, náboženství, reálie - učení o přírodě a společnosti, zpěv, ruční práce. Vyučování probíhá dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne.

Od dvanácti do osmnácti let má mládež navštěvovat školu latinskou, která by měla být v každém městě. Základem vzdělání je sedmero svobodných učení, gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, astronomie a múzika, přírodní vědy, zeměpis, dějepis, matematika a jazyky jako latina a řečtina. Komenský ovšem doporučuje i jiný jazyk, aby se každý dorozuměl se svými sousedy (němčina).

Od osmnácti do dvaceti čtyř let, toto období má sloužit ke vzdělávání na akademii, která by měla být v každé zemi. Jde o vysokou školu, kde se má studovat bohosloví, práva nebo medicína. Důležité je i vzdělání náboženské a filosofické. Vysokou školu nazývá akademie, protože univerzity byly katolické, chtěl tedy odlišit vysoké učení protestantské od katolických.

Po ukončení vzdělávání by měl člověk cestovat. Komenský zdůrazňoval, že vzdělávání nikdy nekončí, že je neustálé. Stejně tak poprvé definoval pojem školní rok, školní prázdniny a školní týden. Ve třídách by podle Komenského měli být žáci stejného věku a stejné úrovně znalostí. Pokud je ve třídě větší počet žáků, doporučoval pro učitele pomocníka, ve třídách bývalo osmdesát až sto žáků. Každá třída by měla mít svou místnost pro výuku, každý rok by měla mít učebnice, učitelé by měli mít poznámky jak s učebnicí pracovat. Při výuce samé aplikoval Komenský následující zásady: zásada názornosti – přímá žákova zkušenost, zásada systematickosti a soustavnosti – učivo by na sebe mělo navazovat, nejen v jednotlivých předmětech, ale i mezi nimi. Je třeba zajistit soustavný vzdělávací režim, zásada aktivnosti – žáci by měli své poznatky získávat vlastní zkušeností, využívat je v praxi, zásada trvalosti – je třeba soustavně učivo opakovat, zásada přiměřenosti – učitel by měl vycházet z věkových a individuálních schopností dětí.

Komenský dělil děti podle nadání na děti:

1. Bystré, dělají radost.
2. Bystré, líné.
3. Bystré, vzpurné.
4. S nedostatkem bystré mysli.

5. S nedostatkem bystré mysli, líné.

6. S nedostatkem bystré mysli, vzpurné.

Rodiče a učitel měli být vhodným příkladem pro dítě a vést jej ke správné životosprávě. Doporučuje vhodnou stravu, střídání práce s odpočinkem, dostatek spánku, osm hodin a péči o hygienu těla.

Jan Amos Komenský vytvořil celou řadu spisů z mnoha oborů, psal především česky, latinsky a německy. Nejpodstatnější částí jeho díla jsou spisy teologické a filozofické, hluboce ovlivněné věroukou Jednoty bratrské. Tyto spisy jsou v mnohém autobiografické nebo jsou inspirovány událostmi z jeho vlastního života. Hlavním filozofickým dílem je „De rerum humanarum emendatione consultatio catholica“ (Obecná porada o nápravě věcí lidských). Přestože nevytvořil žádný čistě beletristický spis, jeho díla mají pro svůj bravurní jazyk mimořádnou literární hodnotu a patří k vrcholným dílům české literatury, což platí zejména u filozofické alegorie Labyrint světa a ráj srdce.

Další významnou částí jeho díla jsou spisy pedagogické, ve kterých v mnohém předběhl svou dobu. Nejúspěšnější z nich je názorná učebnice latiny a zároveň encyklopedické dílo, nazvaná Dvěře jazyků odevřené, která již za jeho života vyšla v mnoha vydáních a jazycích a byla používána i katolíky. Za hlavní díle Komenského je ale považována Didactica magna (Velká didaktika), v níž shrnul své pedagogické názory formou traktátu. Jím navrhované učební metody ale přes úspěch některých děl nebyly za jeho života uplatněny. Mezi další díla patří:

O poezii české – dílo se snahou obrodit poezii znovuzavedením časoměrného verše, který sám užíval v překladech žalmů.

Listové do nebe – kniha fiktivních dopisů chudých ke Kristu, stěžují si na bohaté. Kristus je utěšuje a kárá bohaté, všechny nabádá, aby zůstali poslušní božích zákonů. Toto dílo je výrazně ovlivněno myšlenkami Jednoty bratrské.

Truchlivý – publikace se zamyšlením nad rozporem rozumu a víry. Napsal je po smrti své první ženy a dětí.

Moudrost starých Čechů – sbírka starých pořekadel a přísloví (asi 2000).

Poklad jazyka českého – podrobný slovník všech českých slov. Měla být vysvětlena i gramatika. Chtěl zachytit i nespisovná, nářeční a přejatá slova. Materiál sbíral celý život. Slovník se nedochoval, jelikož shořel v Lešně.

Via lucis (Cesta světla) – dílo zabývající se pansofií (vševědou). Komenský byl toho názoru, že když u lidu zmizí nevědomost, války ustanou. Aby došlo k nápravě lidstva, vládnout by měl sbor mudrců. Pro lepší dorozumění mezi národy je třeba zavést novou řeč, které by všichni rozuměli. Latina je podle něj příliš těžká.

Přemýšlování o dokonalosti křesťanské.

Hlubina bezpečnosti – zamyšlení nad vztahem člověka a jeho vzdalováním se Bohu a vyjádření této spojitosti s růstem beznaděje.

Kancionál – sborník duchovních písní, české žalmy.

Kšaft umírající matky Jednoty bratrské – v díle Komenský vyjadřuje víru, že se odkazu Jednoty ujme český a moravský lid. Postava matky je symbolem Jednoty bratrské, která je odsouzena k zániku, ale matka ve své závěti odkazuje hlavní myšlenky příštím generacím, (kšaft = závěť).

Labyrint světa a ráj srdce – dílo alegorického příběhu. Vypravěč se ocitá v okrouhlém městě uprostřed nicoty. Průvodci Vševěd, Všudybud a Mámení mu líčí krásy světa, poutník však vidí jen klam, marnost, faleš, bídu a smrt. Chce odtud utéci, ale nemá kam. Východisko ze zmatků tohoto světa nachází v otevření svého srdce, aby do něj mohl vstoupit Ježíš Kristus.

Pokračování v bratrském napomínání – vlastní životopis.

De rerum humanarum emendatione consultatio catholica (Obecná porada o nápravě věcí lidských).

Didactica magna (Velká didaktika) – spis o vyučovacích metodách.

V Didaktice Komenský výchovu rozdělil do čtyř stupňů po šesti letech: do 6 let mateřská škola, do 12 let povinná školní docházka, do 18 let latinské školy, gymnázia, poté university. Toto byl jeden z prvních a na svou dobu velmi pokrokový projekt systematizace školství a školní výchovy.

Didactica – tj. umění umělého vyučování. Původně byla psána česky, vyšla latinsky. Stanovuje obecně platné vyučovací zásady, kdy učit se musí od mládí. Povinná školní docházka (chytří, hloupí, chudí, bohatí, ...). Předvedeno je názorné vyučování a zvýraznění nutnosti dosažení určitého stupně vzdělání a potřeby horlivosti, stejně jako přiměřenosti vyučované látky k věku. Podstatnou roli je převádění teorie do praxe, vyučovat od jednoduššího ke složitějšímu a potřeba stálého opakování. Komenský uvádí, že žák má být současně učitelem a vyučování má být zábavné. Tyto zásady byly skutečně průlomové až revoluční. Komenský bojuje proti mechanickému učení a tvrdí, že vzdělání má být zdarma.

Informatorium školy mateřské – rady matkám k výchově dětí před školou.

Dvěře jazyků odevřené – latinsky, pojednání o důležitosti jazyků a jak se jim učit.

Grammatica latina – latinsky, učebnice latiny

Nejnovější metoda jazyků – teorie jazykového vyučování.

Orbis Pictus (Svět v obrazech) – původně učebnice latiny, později i jiných jazyků.

Škola na jevišti – pedagogické školské drama.

Schola Pansophica – navrhuje mimo jiné, aby žáci latinské školy alespoň jednu hodinu týdně četli současné noviny, jako první tak Komenský zavedl tedy „médiu“ do výuky.

Theatrum universitatis rerum (Divadlo světa) – spis o důležitosti vzdělání.

Navržení krátké o obnovení škol v Království Českém – návrh školské reformy.

Analytická didaktika - analyticky, krok za krokem jsou v tomto díle vysvětleny základy pedagogické didaktiky. Komenský pečlivě dodržuje, aby jeden bod navazoval na druhý, aby své poučky dokazoval jednu z druhé.

Dále se zachovala Komenského korespondence s přáteli, vědci a státníky. Kromě toho si vedl deníky, které se z části dochovaly. Význam jeho díla spočívá v několika aspektech, pokračoval v práci svých předchůdců, Tomáše Štítného ze Štítného, Daniela Adama z Veleslavína a Jana Blahoslava. Vyzdvihl úlohu vzdělání a stanovil zásady vyučování, přičemž některé zásady platí dodnes. Povznesl češtinu na vyšší úroveň, kdy se jeho dílo stalo vyvrcholením myšlenkového vývoje celé starší české literatury. Komenský na svou dobu došel k poznatkům, které by bylo možno označit za skutečně revoluční. Jeho věhlas započal již za jeho života, ale teprve mnohem později byla část jeho myšlenek doceněna

a realizována. Jeho díla vyšla v mnoha překladech a ovlivnila evropské myšlení. Jeho didaktické myšlenky převzali encyklopedisté a osvícenci.¹⁷ (¹⁷ NOVÁK, Jan, Václav: *Jan Amos Komenský, jeho život a spisy*. Praha: Dědictví Komenského, 1932.).

3. JEDNOTA BRATRSKÁ V SEVERNÍ AMERICE

3.1 Misijní cesta do Severní Ameriky

Jak již bylo nastíněno výše, členové Jednoty bratrské v minulosti působili na poli diplomacie, přeložili Bibli, výrazně ovlivnili hudbu a muzikologii a soustředili se na práci ve školské sféře a její reformaci. Některé cíle, které si na počátku svého působení a hlavně boje o přežití v Čechách stanovili, přetrvaly v severní Americe. V další části této práce se budu právě této severoamerické odnoži Jednoty bratrské (Moravan Churých). Poukážu na misionářské počátky „Moravských bratří“ s přihlédnutím k přínosům založení dvou nejdůležitějších misionářských středisek, Bethlehemu a Winston-Salemu. Dále přiblížím pojetí práce Zinzendorfa a v souvislosti s ním úzce spojený odkaz Komenského. To vše bude komentováno na pozadí americké společnosti, která byla v té době tvořena místními domorodci, tedy Indiány, a dalšími evropskými imigranty. 1. Misijní výprava do severní Ameriky V obtížné situaci, kdy byli přívrženci Jednoty bratrské násilně obraceni na katolictví či vyháněni z Čech bez možnosti svobodného vyznání, zrodila se misie.

Vše začalo roku 1727. Toho roku navštívil Ochranov černošský sluha Antonín z karibského ostrova sv. Tomáše, doprovázející na cestách svého pána. Setkal se s členy tehdejší ochranovské skupiny a vyprávěl jim, jak uboze se černochům na plantážích vede a s jakým množstvím tvrdé práce se musejí potýkat. Toto vyprávění se dotklo pár jedinců, mezi kterými byl i Leonard Dober. Ten byl posléze v doprovodu zkušeného průvodce Davida Nitschmanna vyslán na misi na ostrov sv. Tomáše. Nemohu zcela souhlasit s tvrzením, že by Moravští bratři odešli do Ameriky primárně z důvodů hledání nových míst k založení svých sídel. Drábek tvrdí, že „Účelem výpravy Bratří do Ameriky bylo jednak hlásat evangelium Indiánům, ale také poohlédnout se po nových sídlech, neboť v Evropě byly neustále potíže. Ve skutečnosti byli vedeni čistě idealistickou touhou pomoci trpícím. To dokazuje fakt, že když se vydali k otrokům na plantáže a byli ochotni snášet veškerá trápení, které s sebou taková výprava nesla, a dověděli se, že „bílí“ s otroky nesmějí ani promluvit, byli ochotni se nechat do otroctví i sami prodat. Stěhování a budování sídel byla až druhotná fáze. Roku 1735 se skupina Moravanů pod vedením Augusta Spangenbergova vylodila u břehů Georgie. Jejich cílem bylo kázat Indiánům v Novém světě. Krátký čas strávili službou v Georgii, než byli

kvůli válkám mezi Anglií a Španělskem nuceni odejít do Pensylvánie, protože v Georgii by jako tamní osídlenci byli povinni bojovat a bránit půdu, a to se přičilo jejich obecným mírumilovným zásadám. Další skupina misionářů v čele s biskupem Johnem Nitschmannem dorazila roku 1740 a založila Bethlehem. A přicházeli další a další. Bethlehem se poté stal centrálou „Severní provincie Moravské církve“ ve Spojených státech.¹⁷ (¹⁷DRÁBEK, Jaroslav: *Čtení o Moravských bratřích*. New York: Universum Press Company, 1962.).

3.2 Bethlehem

Bethlehem byl založen jako nové sídliště bratří v Pensylvánii, poté, co se rozhodli držet původní ideu nenásilí a odmítli pozvednout zbraň proti Španělům přicházejícím z Floridy. David Nitschmann byl skutečným budovatelem Bethlehemu, neboť zde porazil první strom, aby vystavěl první příbytek. To hlásá jeho náhrobní kámen na hřbitově v Bethlehemu. Byl také prvním Moravským bratrem, který se roku 1750 stal americkým občanem. Jméno Bethlehem nové sídliště získalo po návštěvě hraběte Zinzendorfa o Vánocích, právě na Štědrý den. Hrabě se inspiroval rodištěm Ježíše Krista a tak pojmenoval nové útočiště bratří v severní Americe.

Město Bethlehem má v historii své významné postavení. Nachází se zde kostel Moravských bratří, který „indiáni nevyplenili, protože byli přesvědčeni, že ve srubu, z něhož se ozývají tak krásné písně, nemůže přebývat než dobrý Duch. Kontaktům s Indiány se samozřejmě misionáři vyhnout nemohli. Naopak, šlo jim o jejich přirozenou integraci. Nikomu nestranili a jejich začlenění do společnosti se projevilo i v oblasti vzdělání, které nabízeli také Indiánům. Kromě pouhé snahy mladé Indiány vzdělat byli vybráni vyvolení, ti nejnadanější, a bylo jim dopřáno studium na prestižních školách Moravských bratří. Důkazy o studiu Indiánů jsou zaznamenány v tamních školských denících. Mírumilovný přístup k Indiánům dokazuje skutečnost, že v severní Americe v té době neexistovala žádná právní ochrana Indiánů, a přesto se s nimi Moravští bratři snažili udržovat přátelské vztahy a zamezit problémům, například tím, že si od nich americkou půdu kupovali. Na počátku měli sice misionáři povoleno Indiány, kteří byli součástí misie, obracet. Je však třeba vyvrátit

myšlenku, že by toto bylo záměrem uskutečňovaným za jakýchkoli okolností a podmínek. Stávalo se, že pro udržení dobrých vztahů přistupovali bratři i ke krokům, kdy Indiánům dováželi různé dárky. V Bethlehemu panoval systém oddělených domů, do kterých byly ubytovávány desítky Indiánů z kmenů Delawarů a Mohykánů. Bethlehem sloužil také ve funkci základny, ze které se řídila misionářská práce Jednoty bratrské v severní Americe a Karibiku. Byl místem, kde si misionáři mohli dočasně odpočinout. Po ekonomické stránce vypomáhal s podporou škol a misií. Bylo to místo, které se stalo modelovou komunitou křesťanů na území severní Ameriky, a jak píše Křížová, „V určitém měřítku předčilo Ochranov v přísnosti každodenního života a ctnosti jeho obyvatel. Toto tvrzení však může vyvolávat polemiku. Obecně platí, že Ochranov byl prvním místem, kde byla přísná morálka a zásady izolovaného života od světa nejbedlivěji dodržovány.

Členové Jednoty bratrské, kteří se rozhodli cestovat do Ameriky a působit zde, jasně zachovávali odkaz, který si s sebou přivezli. Důslední zůstali nejen v oblasti morálky, ale také ve vzdělání, „zůstali na půdě Ameriky skutečnými důstojnými žáky Jana Amose Komenského. V Bethlehemu je dodnes znamenitá kolej, první svého druhu v Americe. V roce 1746 vzniká v Bethlehemu dokonce první americká „reformní“ škola. Kam bratři přišli, tam vznikaly školy, které si rychle vydobýly nejlepší pověst. To se týká i dalšího střediska Jednoty bratrské, které se nacházelo ve Winston-Salemu v Severní Karolíně. „¹⁸ (¹⁸ DRÁBEK, Jaroslav: *Čtení o moravských bratřích*, New York: Universum Press Copany, 1962.).

3.3 Zachování českého odkazu

Misijní práce nebyla v samých počátcích snadná. Počáteční úsilí spočívalo v navazování kontaktu s domorodým obyvatelstvem. Otroci jim naslouchali. Jejich pánům se ale kázání nelíbilo. Popouzela je skutečnost, že Moravští bratři otrokům odkrývali pohled na sebe jako na plnohodnotné lidské bytosti, které mají právo na stejné hodnoty jako bílí lidé. To bylo v té době skandální a otrokářům to rozvracelo morálku. Tyto a jiné nesnáze však nedokázaly překazit nové poslání již Komenským vysněné a vytoužené otevření vrat na novou cestu veliké jednoty bratří, zahrnující celý svět a utvořením světové Jednoty bratrské, Unitas Fratrum všeho lidstva, k dosažení míru a pokoje na zemi i na nebi. Horliví jednotlivci, v čele s hrabětem Zinzendorfem bojovali za naplnění Komenského idey. Hrabě Zinzendorf měl porozumění pro nejrůznější náboženské zkušenosti a také skvělý dar sjednotit lidi v základních otázkách. Věřil, že Boží Duch se člověku ukazuje nejrůznějšími způsoby a stejně tak i bohoslužby věřících jsou vykonávány odlišně. Zinzendorf sám byl velmi ovlivněn spisy Komenského a důkazem jeho vlastních velkých misijních plánů byly myšlenky na šíření křesťanství dokonce i mezi muslimy. Nedělal rozdíly mezi církvemi, ale šlo mu o jádro křesťana. Jak uvádí informativní kniha o historii, učení a životě Jednoty bratrské. Zinzendorfova teologie krve a ran, to je soustředění na Spasitelovo utrpení a spásnou moc jeho prolité krve, jeho důraz na Ježíšovo lidství a citové prožívání lásky a víry spolu s důrazy na prostotu, řád a kázeň, které si přinesli Bratři z Moravy, vytvořily základní rysy zbožnosti obnovené Jednoty.

V zakládání misijních táborů v severní Americe se Zinzendorf držel myšlenky univerzálního náboženství. Ovlivněn dopisy Komenského, které psával svému anglickému příteli a ve kterých líčil svou touhu působit mezi americkými Indiány, Zinzendorf se urputně držel představy „jednoty Božích dětí“ pronikající všemi církvemi. Není divu, že se nesnažil hledat ve vírách neshody a naopak objevoval věci společné. Pensylvánie v té době představovala ohnisko nejrůznějších náboženských hnutí. Stala se útočištěm značného počtu emigrovaných Němců, z nichž mnozí byli považováni za „sektáře“, jinými slovy byli členy menšinových odnoží protestantských církví. Mnohá hnutí příliš nezdržovala lidi nejlepši pověsti. Říci o někom, že přísluší k pensylvánské církvi, znamenalo stejně jako prohlásit o něm, že je darebák.

Velká různorodost sekt a náboženství, která se v severní Americe na počátku bratrského misijního působení vyskytovala, byla pro misionáře další výzvou, ke které se postavili na základech, jež si přinesli z českých zemí. V tomto vroucím kotli chtěl Zinzendorf sjednotit protestantská vyznání spolu s odkloněním sekt od jejich praktik a přivést tyto směry k novému křesťanství: univerzálnímu, tolerantnímu a v Božím duchu sjednocenému. Zinzendorfovy požadavky v komunitě bratří byly velmi přísné, ať už se týkaly oblečení, jídla nebo jiných věcí. Zachovával tedy prvotní cíle obnovené Jednoty v Čechách, s důrazem především spíše na duchovní než materiální život. Na druhou stranu však bylo dobře postaráno o staré i nemocné. „Hrabě trval na tom, aby byla osadníkům zajištěna ta nejlepší zdravotní péče a nebylo zanedbáno vzdělání. Dvěma symboly pokrokové společnosti oné doby se staly knihkupectví a lékárna. Rád také zakládal archivy a dokumentoval Unitas Fratrum. Díky tomu se ve Spojených státech zachovalo dodnes tolik knihoven a písemných památek, konkrétně v bethlehenských a winston-salemských archivech.“¹⁹⁻²⁰ (¹⁹ Jednota bratrská, Ústřední církevní nakladatelství, Praha 1989; ²⁰ KŘÍŽOVÁ, Magdaléna, Sborník, II. Konference Moravan, 2001).

3.4 Winston – Salem

Jakmile byla britským parlamentem v roce 1765 koloniální Moravské církvi udělena práva a privilegia, byla v Severní Karolíně postavena osada Salem. Dnes je součástí centra „Jižní provincie“ ve Winston-Salemu. Za zmínku stojí, že se zde nachází hudební archiv Moravských bratří a stále se konají hudební festivaly moravské hudby. Důkazem toho, že měli bratři hudbu rádi a že i na poli hudebním si uchovali český odkaz svých otců, je právě sbírka zpěvníků v místních archivech. Zde se nacházejí skladby českých skladatelů jako Pavla Vranického, Jana Křtitele Vaňhala, Vojtěcha Jírovce, Václava Stamice, tvůrce moderního stylu instrumentální hudby, Františka Xavera Richtera či Václava Pichla, znamenitého houslistu a vídeňského kapelníka. Je třeba uvést, že i bethlehenské archivy jsou plné cenných hudebnin, které zahrnují dochované svazky kancionálů Jana Husa, Jana Rokycany, Jana Blahoslava, J. A. Komenského a Lukáše Pražského.

V Bethlehemu byl také Moravskými bratry založen nejstarší americký symfonický orchestr Collegium musicum a byli to oni, kdo položili základy k provozování vážné hudby v Americe. Dalším důkazem role Winston-Salemu v počátcích Moravské církve je, že se zde nachází jeden z největších bratrských hřbitovů na světě, kam se o Velikonocích shromažďují tisíce věřících, aby zde společně slavili Vzkříšení. Velikonoční bohoslužby dnešní doby, které se zde za svítání konají, jsou připomínkou zmrtvýchvstání Božího syna, metaforicky srovnávané s východem slunce. Dodnes některé sbory mají ve zvyku pokrývat budovu černým sukem, které se na třetí den strhává, aby tak světlo mohlo vstoupit dovnitř. Tento zvyk tak připomíná počáteční zármutek nad Kristovou smrtí a následovně vyjádření radosti z jeho vítězství nad ní. Jak jsem se dozvěděla z vlastního průzkumu mezi americkými křesťany, tato konkrétní gesta mají dnes pro lidi svůj význam. Lidé si tak dokáží jasně představit, co se v minulosti stalo a jaké důsledky to přineslo.

3.5 Misionářský život

Práce misionářů tedy postupovala. Kromě nezájmu a nedůvěry otrokářů nepřálo Zinzendorfovým upřímným snahám také tvrdé podnebí a nemoci, jež způsobovaly mnohá úmrtí. Poté, co byly vybudovány první osady v Bethlehemu a Nazarethu, začala dlouhodobá práce s kmeny Mohykánů, Delawarů a Irokézů. To vše bylo kontrolováno zvenčí. Důraz byl kladen na to, aby misionáři dávali Indiánům vhodný příklad vlastním životem. „Křesťanství je pro nás především způsob, jakým žijeme,“ píše kazatel Shawe ve své knize What it Stands For a dodává, „naše zájmy byly vždy především praktické, dá se tedy říci, že jakýkoli rys Moravských bratrů, který by stálo zato upřesnit, bude vždy souviset s praktickým křesťanstvím, a nebude tak mít žádné doktrinální podoby. Pokud tento princip nedodržovali, byly misionáři posláni zpět do Evropy. Pro jejich potřeby se vydávaly speciální tištěné průvodce.

Příprava na misii byla totiž brána s největší vážností a pečlivostí. V osadách byl pro Indiány zaveden přísný řád v souladu s přesvědčením, že Indiáni sami o sobě nejsou schopni křesťanskou morálku zachovávat, a proto je nutné na ně dohlížet. Dohled spočíval nad kontrolou dodržování zásad, aby nedocházelo k mnohoženství ani nevěře, aby nepraktikovali

své pohanské pověry a čarodějnické rituály a stejně tak se jim zabraňovalo oddávat se alkoholu a účastnit se válečných výprav. Mnohem důležitější však byl velký důraz, který se kladl na osobní styk a rozhovory misionářů s členy obce. Misijní osady schválně zůstávaly svými proporcemi malé. Šlo o vytvoření a udržení úzkých osobních vztahů. Zmíněny byly již provincie severní a jižní, které byly založeny v letech 1741 a 1753, za zmínku stojí rok 1834, kdy začala práce na Aljašce, a 1771 na Labradoru.²¹ (²¹ NOVÁK, Jan: *Obrazy z dějin Jednoty bratrské*. Praha: Bratrské listy, 1911.).

4. JEDNOTA BRATRSKÁ VE 21. STOLETÍ

4.1 Poslání a duchovní cesta

Jednota bratrská v České republice klade důraz na autoritu Písma svatého. Zakládá a rozvíjí sbory z věřících lidí, kteří se osobně rozhodli následovat výzvu Ježíše Krista. Tedy změnit své soustředné smýšlení o sobě, vydat svůj život plně k dispozici živému Bohu a v Kristu začít žít nový život, tak jak vybízí zvěst Nové Smlouvy. Jednota bratrská bohatě čerpá inspiraci ze své historie a po vzoru svých otců usiluje o církev vybudovanou na apoštolském a prorockém základu. V průběhu svého více jak pěti set padesátiletého vývoje rozvinula svou vizi na pěti základních hodnotách.

Volbu svých představitelů uskutečňuje podle jejich vnitřní autority danou zralostí, pokorou, schopností umět nahlédnout do aktuálních Božích záměrů. Velký význam klade na věrohodnost, autenticitu, života plně integrovaného v Kristu. Aspekt života ve Smlouvě, kdy o sebe jednotlivé části navzájem pečují. Klíčovým mezníkem této hodnoty je opět inspirace ze života našich otců, kteří uzavřeli Smlouvu s Bohem v roce 1464 na rychnovských horách a v roce 1727 v saském Ochranově. Proto i dnešní generace obnovila tuto Smlouvu s Hospodinem. Jednotlivé sbory mají jednak svou vlastní vnitřní pastýřskou strukturu, ale jednotlivým správcům sborů a jejich rodinám je poskytnuta pastýřská péče. Při této péči se také uplatňuje kázeň, při které jsou napomínány zjevné a doložené poklesy jednotlivých členů, kteří jsou pak povzbuzováni k nápravě. Kázeň napomáhá k tomu, aby si příslušný člen mohl uvědomit svůj omyl a věci ve svém životě zase napravit.

Vedle osobní služby jednotlivých sborů se také zakládají instituce (mateřské, základní, domácí školy, mateřská a rodinná centra, diakonie, nízko-prahová centra a střediska volného času, apod.), které jsou otevřené pro všechny a jsou zaměřeny na potřeby společnosti. Velký důraz se klade na výchovu dětí, mládeže i mladých rodin. K rozvíjení dalších služeb ve sborech se tvoří dobrovolné skupiny pracovníků. Jednota bratrská spojuje zvěst evangelia se službou potřebným uvnitř sborů, v církevních zařízeních i ve svém okolí. V současné době probíhá obnova a rozšíření různých sociálních zařízení. Prioritou je, aby lidé skrze sbor poznali toho, kdo je zachránil a ne, aby byli pouze získáváni do církevních organizací.

Jednotlivé sbory se skládají z členů, kteří stálým hostům slouží, a oni postupně skrze ně objevují tajemství evangelia. Zde naplňují i misijní poslání. Od členů se očekává, že se budou podílet na křesťanské výchově svých dětí a na duchovní a praktické službě ve svém domácím sboru. Důraz se klade na duchovní dospělost v Kristu. Přijetí do sboru se děje veřejným vyznáním víry a slibem před sborem. Pokřtěni jsou ti kteří si uvědomují svou lidskou bezmoc a porozumí tomu, že život v moci Ducha svatého nevypodí z vlastní síly, ale poddáním se jeho autoritě, vládě a vlivu. Narozené děti jednotlivých členů jsou obvykle svými rodiči přinášeny do společného shromáždění k požehnání. Rodiče při požehnání slibují, že své děti budou vychovávat odpovědně.

Jednota bratrská má svou členskou základnu, která se podle starých otců dělila na tři skupiny lidí:

1. Počínající.
2. Prospívající.
3. K dokonalosti se nesoucí.

Dnes je toto dělení upravené, ale základní prvky jsou stejné:

1. Přicházející.
2. Zůstávající.
3. Sloužící.

Tyto skupiny nepředstavují kastování lidí, ale označují hloubku jejich zapojení v Jednotě bratrské.

1. **Přicházející** jsou lidé, kteří navštěvují sbory nepravidelně a účastní se aktivit, akcí, které jednotlivé sbory pořádají.
2. **Zůstávající** jsou pravidelní návštěvníci sborů a jejich činnosti, lidé kteří aktivně a pravidelně využívají duchovní i ostatní služby, žijí v trvalém společenství nebo vztahu, podílejí se částečně i na spolupráci a mnozí pomáhají i finančně.
3. **Sloužící** jsou to lidé kteří nejen využívají služby i aktivity sborů, ale na jejich tvorbě se sami aktivně podílejí. Lidé v této skupině jsou plně zapojeni v pastýřské péči sborů. Plně se poddávají životu v Ježíši Kristu.

Jednota bratrská funguje i ve vydavatelské činnosti. Každoročně vydává útlou knížku vybraných biblických textů zvanou „Hesla Jednoty bratrské“.²² (²² <http://www.jbcr.info/index.php?str=1&tp=1>).

4.2 Vznik Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi

Ve druhé polovině 10. století založil Boleslav II. na přirozeně chráněném skalním ostrohu dřevěný hrad nazvaný Nový, respektive Mladý Boleslav. Hlavním záměrem bylo pravděpodobně vybudování správního střediska nově získaných území. V této době začala pod hradem na břehu Jizery vznikat osada. Koncem 13. století byl důsledkem bojů mezi panstvem hrad zcela zničen a podhradí zpustošeno. Po vymření Přemyslovců po meči v roce 1306 přešlo město do majetku Michaloviců. Dne 24. října 1334 vydal Ješek z Michalovic listinu, v níž dal Mladou Boleslav přenést do sousedství hradu a vybavil ji mnoha městskými právy. Během 14. století se většina objektů (převážně dřevěných) soustředila kolem trojúhelníkového rynku. Během husitských válek bylo město opakovaně pustošeno, zničeny byly všechny kláštery.

Období vzniku Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi sahá do roku 1469, kdy se město dostalo do držení Tovačovských z Cimburka. Jan Tovačovský ihned potvrdil všechna dřívější práva, která Mladá Boleslav měla. Oženil se s Johankou Krajířovou z Krajku, oddané příznivkyně Jednoty bratrské a přiklonil se k této víře. Po vymření Tovačovských v roce 1502, přešlo město do držení Krajířů z Krajku. Koncem 15. století získali čeští bratři zpustlý minoritský klášter, kde zřídili svou modlitebnu. V roce 1518 zde založil Mikuláš Klaudián tiskárnu. Díky významné podpoře Krajířů z Krajku se z Mladé Boleslavi stalo centrum Jednoty bratrské a začalo se mu přezdívat bratrský Řím. V roce 1554 byl otevřen velký sbor, postavený Matteo Borgorellim. Dílem tohoto italského architekta je i honosná renesanční radnice postavená v letech 1554 - 1559. Borgorelli se podílel i na přestavbě hradu. Ze 16. století pochází i kališnický kostel (dnešní kostel Nanebevzetí Panny Marie), dokončený v roce 1566. Vzniklo zde i známé českobratrské gymnázium, které tu honosně stojí dodnes.

Císař Rudolf II. povýšil 3. července 1600 Mladou Boleslav na královské město. Po třicetileté válce však nastal její úpadek a byl pobořen i mladoboleslavský hrad. K jejímu rozkvětu bylo znovu došlo až s rozvojem průmyslu. Od počátku 20. století rychle vznikaly nové čtvrtě a město se výrazně rozšiřovalo za hranice své původní zástavby, která na severu končila přibližně dnešní Jaselskou a Dukelskou ulicí. Roku 1905 byla založena továrna na jízdní kola "Slavia", z níž se zanedlouho stala továrna na motocykly a poté automobilka Laurin & Klement, dnešní Škoda Auto. Urbanistickou koncepci moderního průmyslového města vytvořil svým regulačním plánem architekt František Janda. Dne 9. května 1945 kolem 10. hodiny byl několika sovětskými letouny uskutečněn nálet na Mladou Boleslav, která v té době byla stále pod kontrolou německého wehrmachtu a Boleslav se tak stala posledním evropským městem bombardovaným za druhé světové války; paradoxně již několik hodin po jejím oficiálním konci. Podle některých pamětníků měla bombardující letadla na sobě rudé hvězdy, nepodařilo se však s jistotou dokázat, že skutečně patřila sovětským vojskům. Při náletu zahynulo zhruba 150 Čechů a více než 300 příslušníků německých ozbrojených sil.²³ (²³ MOLNÁR, Amedeo: *Boleslavští bratři*, Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1952, 1. vyd.).

4.3 Památky spojené s Jednotou bratrskou v Mladé Boleslavi

Karmel

Toto pojmenování s největší pravděpodobností pochází z doby druhé poloviny 15., spíše však ze 16. století, i když nelze zcela vyloučit i jeho starší původ. Ještě předtím, než se tu usadili čeští bratři, stával totiž na příkrém levém břehu Jizery minoritský klášter, který se připomíná před polovinou 14. století. Z nedávno předtím přeneseného poddanského města pánů z Michalovic k němu vedla cesta Klášterskou branou, v následujícím věku však klášter připomínán není a zanikl možná v husitských válkách. Archeologický výzkum z roku 1959 a následné dílčí průzkumy sice prokázaly v nádvoří hasičského sboru starší stavby, avšak spolehlivě je určit jako pozůstatky starého kláštera nelze, což by bylo sice logické, ale historická pravda vyžaduje konkrétní důkazy. Zlatý věk Karmele nastal ke konci 15. století, kdy se tu za podpory tehdejších majitelů města Tovačovských z Cimburka a později Krajířů z Krajku usadili příslušníci nové církve českých bratří. Dnes je na Karmeli integrovaná střední škola s mnoha obory a zaměřením od pekaře po obory podnikatelské. Tato škola je známá a vyhlášená po celé České republice.

Sbor Jednoty bratrské

Tuto trojlodní stavbu s prvky románského, gotického i renesančního slohu vybudoval v letech 1544 - 1554 M. Borgorelli pro Jednotu bratrskou. Byl shromaždištěm reformační církve, jež tehdy šířila vzdělanost. Otevření sboru bylo také manifestací protihabsburského odboje. Budova symbolizovala osudy českého národa. Od roku 1623 zde byl katolický kostel sv. Václava, po roce 1787 vojenské skladiště, v letech 1910 - 1968 sídlo Krajinského muzea. Stavba je významnou památkou Mladé Boleslavi a svým provedením se řadí k nejstarším renesančním pseudobasilikám mimo Itálii. Od rekonstrukce v 70. letech sbor město využívá jako galerii k pořádání dlouhodobých i krátkodobých výstav i k pořádání koncertů.

Klášter minoritů a kostel sv. Bonaventury

O době vzniku a vzhledu kláštera minoritů v nově zřízeném městě Mladá Boleslav (1334) chybějí prakticky jakékoli údaje. Nepotvrzená je Paprockého správa o svěcení klášterního kostela roku 1345. Jisté je, že konvent byl rozeznán husity a budovy byly silně poškozeny či zničeny. Na přelomu 15. a 16. století darovali Tovačovští z Cimburka prostor bývalého kláštera Českým bratřím, kteří si zde zřídili sbor, školu a tiskárnu. Po Bílé hoře a nuceném odchodu bratří z Čech získali areál znovu minorité. Museli přitom odrazit pokus karmelitánů, kteří z neznalosti argumentovali bratrským názvem a dokládali, že klášter býval jejich. Minorité začali po roce 1630 s úpravami objektů, v nichž je však brzdil nedostatek prostředků. Větší akce proto začaly až po roce 1675 a táhly se až do roku 1767. O sedmnáct let později byl klášter Josefem II. zrušen a předán piaristům, kteří sem přišli z nedalekých Kosmonos. Piaristé zde zřídili školu a gymnasium, umístěné zřejmě v bývalé bratrské škole č. p. 73. To bylo roku 1882 zestátněno. V letech 1889–1902 postavili piaristé naproti bývalé bratrské škole mohutný objekt kněžského konviktu. Působili zde až do roku 1950, kdy začal objekt sloužit pro potřeby učňovského školství. V letech 2005–2007 proběhla rozsáhlá rekonstrukce objektů, která z vlastního kláštera učinila součást vzdělávacího areálu Škoda Auto a. s. V bývalém konviktu dál působí integrovaná střední škola.²⁴ (²⁴ <http://www.mb-net.cz/?page=cz, historie>)

4.4 Mladoboleslavský poklad Jednoty bratrské

Při rekonstrukci bývalého kláštera v areálu budovaného vysokoškolského komplexu firmy Volkswagen objevili polští stavební dělníci dvě truhličky s řadou vzácných písemností z počátku 17. století. Díky tomu, že písemnosti byly ukryty v zásypu klenby, byly ve velmi dobrém stavu. Pracovníci Muzea Mladoboleslava zjistili, že je to osobní archiv Matouše Konečného ze zdejšího sboru jednoty bratrské. Nález má podle historiků zcela unikátní historickou hodnotu nejen pro poznání dějin Mladé Boleslavi, ale i pro historii jednoty bratrské v poslední fázi jejího působení v předbělohorských Čechách. Vzácné listiny se již navrátily do depozitářů. Jen na pár dnů zpřístupnilo Muzeum Mladoboleslava výstavu vzácných písemností a dokumentů z archivu biskupa Jednoty bratrské Matouše Konečného. Výstava přiblížila první restaurované dokumenty. Na vernisáži bylo mnoho návštěvníků také z Turnovska, Novopacka a Prahy.

Listiny byly ukryty ve dvou dřevěných truhličkách a dělníci je objevili jen pár centimetrů pod podlahou v prostorách bývalého kláštera na Karmeli ve středu Mladé Boleslavi. Právě tam si je ukryl biskup Matouš Konečný, když v prosinci roku 1620 narychlo z Boleslavi prchal. Po Bílé hoře se totiž Jednota stala nezákonnou církví. Město obsadila vojska vítězné katolické strany a pro představitele Jednoty rázem nebylo v Mladé Boleslavi bezpečno.

Senior církve Matouš Konečný si ukryl různé doklady, zápisníky s důvěrnými zprávami, spoustu osobních dopisů od duchovních jednoty, od šlechticů, ale i například od různých představitelů protestantských církví z řady míst Evropy. Zajímavé jsou dopisy a účty od studentů, které církev posílala na studie do zahraničí. Našly se také rejstříky Jednoty, což jsou vlastně soupisy členů a majetku církve. Dohromady se zachránilo na šest stovek kusů písemností. Asi polovina listin je psána česky a druhá latinsky duběnkovým inkoustem. Řada i nejvzdělanějších šlechticů psala takovým smíšeným jazykem. Například Václav Budovec psal česky a v textu má zapleteny věty v latině.

V době biskupa Konečného na počátku 17. století byla Mladá Boleslav poměrně velkým městem. Měla několik tisíc obyvatel, žila zde i nevelká německá menšina a také Židé. Převážná většina obyvatelstva byla utrakvistického, kališnického vyznání. Členů Jednoty

bratrské žilo v Boleslavi přes 500. Katolíci podle výsady, kterou boleslavští měli již od konce husitských válek, zde žít nesměli. Ve srovnání s jinými částmi Čech se na Mladoboleslavsku a v Pojizeří českobratrské vyznání rozšířilo v mimořádné velké míře. Jednota v Pojizeří byla pod ochranou řady zdejších šlechticů, kteří činnost církve tolerovali nebo byli přímo jejími členy. Také ve většině vesnic žili větší či menší skupiny bratří a sester z Jednoty. V některých vsích pravidelně na bohoslužby docházeli bratrští kazatelé.²⁵ (²⁵ <http://www.mb-net.cz/?page=cz,historie>).

5 PEDAGOGICKÁ ČINNOST JEDNOTY BRATRSKÉ

5.1 Projektová metoda v české reformní pedagogice

Školní vyučování v našich podmínkách bylo na přelomu 19. a 20. století postaveno na formalismu, pedantství, přehlížení potřeb žáků a dalších negativních jevech. Tento školní systém převzal i Československý stát v roce 1918. Počátkem 20. století se však u nás pod vlivem celosvětového hnutí nové výchovy stále častěji projevovaly snahy o novou, svobodnější školu. Dne 22. července 1906 byl na manifestačním sjezdu v Olomouci předložen pojem volné školy. Přestože požadavky na změny byly nemalé, školství se měnilo jen velice pozvolna. Dalším důležitým krokem ve vývoji našeho školství se stal První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti. Konal se v Praze roku 1920 a objevilo se na něm mnoho návrhů, které podporovaly prosazení pracovní a činné školy do praxe.

V letech 1918 až 1928 bylo předloženo mnoho návrhů na reformu školství, žádný z nich však nebyl uskutečněn. Zavádění pracovní a činné školy do praxe zůstalo individuálních záležitostí pouze několika pokrokových učitelů. Tyto individuální snahy podnítily diskuse a zájem vyučovat jinak a přivedly české učitele ke studiu a vzdělávání se. „Pro komplexní změnu neznamenal však téměř nic“. Velmi pokrokové názory na respektování dětské osobnosti jako východiska pedagogického snažení prosazoval Josef Úlehla, moravský učitel, který „odmítal formalismus a jednostranný intelektualismus, jenž vedl ve školách k pasivitě žáků a studentů. Kritikou negativních jevů tehdejší školy dospěl k pedocentrismu a zdůrazňoval potřeby samočinnosti a samoučení. Úlehla poukazoval na důležitost vlastní zkušenosti dítěte a na jeho vnitřní potenci k přirozenému poznávání. Jeho návrh „Osnova zákona o národním školství“ však představoval tak velkou a zásadní změnu, že s ním v tehdejší době nemohl uspět a také neuspěl. Učitelská veřejnost i úřednictvo jeho koncepci nepochopili. Svým pedagogickým myšlením však předběhl dobu. Úlehlovo dílo docenilo mnohem později až hnutí reformních škol.

V období první republiky se myšlenky reformní pedagogiky dostaly do života škol až po téměř deseti letech. Konkrétní činy, které souvisely s celkovou proměnou školy, přinesla až osobnost Václava Příhody, který se rozhodl udělat pro rozvoj školy konkrétní kroky. V letech 1922 – 1926 absolvoval Příhoda studijní pobyt v USA a zde ho ovlivnila pragmatická pedagogika natolik, že se její principy staly součástí jeho návrhu na reformu školy – školy jednotné, vnitřně diferencované, jejímž úkolem je její „seživotnění.“

Jednotná škola je podle Příhody založena na snaze poznat individualitu dítěte a toto poznání využít při přeměně jedince a jeho chování. Základní učební myšlenkou ve výuce má být pracovní škola, jejímž cílem nemá být pouze vzdělanost žáka, ale i jeho výchova a pěstování charakteru. K tomu je nutné trénovat logické myšlení, což je možné jen samostatnou duševní prací. V pracovní škole je oprávněn princip samočinnosti, jenž vyplývá z pojmu svoboda. Ve škole je možné uplatnit tento princip dvěma způsoby: podnětem k práci a způsobem, jakým se práce uskutečňuje. Hlavním znakem pracovní školy je žákův přímý a opravdový zájem o práci, který vyplývá z potřeby dítěte. „Pracovní škola byla školou produkční, v níž běželo o skutečný výsledek práce, což souviselo s používáním metody projektové a problémové, jako dvou hlavních metod pracovní školy“. Problémová metoda vzbuzuje u dítěte náležitý zájem o učení. Dítě má být samo přesvědčeno, že se jedná o pro něj důležitou věc. Podněty k přemýšlení dostává skrze otázku – problém, který musí překonat a tím rozvíjí své myšlení. Václav Příhoda měl na české školství poměrně silný vliv. V roce 1929 povolilo ministerstvo školství zakládání pokusných škol, které byly odlišné jak po stránce pedagogické, tak i po stránce organizační. Tyto pokusné školy (např. v Praze, Zlíně, Humpolci atd.) pracovaly až do doby okupace, kdy byly uzavřeny.

Projektovou metodu v pracovní škole obhajoval i český pedagog Rudolf Žanta. V projektové metodě viděl možnost, jak co nejvíce uplatnit samočinnost v žakově rozvoji, a to nejen po stránce intelektuální, ale také po stránce emocionální. Žanta se domníval, že projektovou metodou je možné na nižším stupni vyučovat úplně. Mezi další zastánce projektové metody u nás patří také Stanislav Vrána a Jan Uher, významní představitelé české reformní pedagogiky. Uher hájil názor, že „na ideu činné školy se nelze dívat jako na dobové heslo spjaté s chvilkovým hnutím, které brzy přestane žít, jelikož tato idea má hluboké kořeny ve vědeckém myšlení doby a potřebách dnešního života“ (Uher, Idea činné školy). Bohužel

však události konce 30. let a následná okupace Československa znamenaly pozastavení myšlenek reformní pedagogiky i činnosti pokusných reformních škol. Po uchopení moci Komunistickou stranou Československa po skončení druhé světové války se stala škola a vyučování politicky zprofanovanou záležitostí. Výchova a vzdělání byly založeny na vědeckém světovém názoru marxismu-leninismu, a to znamenalo přerušení veškerých snah předválečného reformního hnutí na dobu delší než 40 let. O projektové výuce tedy nenalezneme zmínku v žádných odborných a koncepčních pedagogických textech z této doby.²⁶ (²⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, J., *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: 2006, Masarykova univerzita.).

5.2 Oživení projektové výuky v České republice v 90. letech 20. století

V roce 1989 se díky změně politického systému a společenských poměrů vynořila také potřeba reformy výchovy a vzdělávání. Školství pohotově reagovalo na nové vývojové tendence ve společnosti, důvodů k reformě bylo bezpočet. Všechny vycházely z kritiky pojetí příliš dominantní autority učitelů, nedocení dítěte jako osobnosti, nevhodných a jednostranných metod vyučování, způsobů hodnocení, přetěžování žáků velkým množstvím nadbytečných informací atd. V 90. letech minulého století docházelo díky aktivitě učitelů a jejich uskupení zvaného Přátelé angažovaného učení opět k oživení projektové výuky v některých školách. Hlavní propagátorkou projektů byla tehdy ředitelka ZŠ v Obříství Jitka Kašová. Díky její publikaci, která byla prakticky zaměřena a podávala přehled o průběhu jednotlivých realizovaných projektů, se s projektovým vyučováním mohli lépe seznámit a také se nechat inspirovat mnohé školy. Kvalitní projekty se staly nezbytnou součástí vzdělávání také v ZŠ Ivančice Řeznovice. Obě školy přijímaly k návštěvě učitele a studenty učitelství 1. stupně ZŠ z celé ČR a pomáhaly tak šíření myšlenky i uskutečňování projektů v našich školách. Podpoře projektů v 90. letech pomohly také práce mnoha odborníků, jejich publikace a články, které byly cenné právě pro teoretické uvedení do projektů a projektové výuky.²⁷ (²⁷ UHER, J., ÚLEHLA, J., *Idea činné školy*. Praha: 2005.).

5.3 Školy pod záštitou Jednoty bratrské

Základní a Mateřská škola „Brána“ V Nové Pace

Brána je základní škola a mateřská škola, je zapsána do rejstříku škol a školských zařízení od 1. 9. 2008 jako plně organizovaná škola s 1. a 2. stupněm. Zřizovatelem je Sbor Jednoty bratrské v Nové Pace. Škola i školka jsou založené na principech křesťanství. Specifickým rysem je důraz na pravidelnou, praktickou spolupráci „rodič – žák – učitel“. Bez ní by škola snad ani nevznikla. To, že škola má podtitul s estetickým zaměřením znamená, že chtějí v dětech větší mírou podporovat vztah k hudbě, tvořivosti a přírodě. Hlavní předností školy je práce s dětmi v malém kolektivu do 15 dětí ve třídě. Tímto individuálním přístupem se škola stala takovou rodinou školou. Sídlem školy je budova Jednoty bratrské.

Křesťanská základní škola a mateřská škola Jana Amose Komenského

Tato křesťanská základní škola a mateřská škola J. A. Komenského sídlí v Liberci je plně organizovaná základní škola s devíti postupnými ročníky rozčleněnými na I. stupeň (1. – 5. ročník, 85 žáků) a II. stupeň (6. – 9. ročník, 78 žáků). Mateřská škola je umístěna v samostatné budově s plným zázemím pro 40 dětí. Dalšími součástmi školy jsou školní družina s kapacitou 50 žáků a školní jídelna pro 100 strávníků. Škola patřila k několika školám v celé České republice, které byly zapojeny do pokusného ověřování domácího vzdělávání. Na základě získaných zkušeností ve spolupráci s rodiči, Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy bylo domácí vzdělávání zařazeno jako právní možnost plnění povinné školní docházky dle stanovených pravidel. V současné době je do individuálního vzdělávání zapojeno 24 žáků. V průběhu ověřování získala škola mnoho zkušeností jak z práce s doma vzdělávanými dětmi, tak především z práce s rodiči a z jejich zapojení do vzdělávání dětí. Křesťanská základní škola a mateřská škola J. A. Komenského je otevřenou školou pro všechny, kteří respektují zaměření a cíle školy. Cílem školy je poskytovat dětem kvalitní vzdělání založené na biblických principech. Činnost školy se odvíjí od křesťanského životního postoje a osobního vztahu k Bohu skrze Ježíše Krista. Všichni vyučující na škole jsou křesťané. Škola se snaží o to, aby žáci získali dobré nasměrování pro život. S tímto cílem vytvořila školní vzdělávací program s názvem KOMPAS (tzn. Komunikace – Porozumění – Směr).

Činnost školy se odvíjí od křesťanského životního postoje a osobního vztahu k Bohu skrze Ježíše Krista. Všichni vyučující na škole jsou křesťané. Škola, která zahájila svou činnost v roce 1992 byla založena úzkou radou Jednoty bratrské. Křesťanství ovlivňuje všechny komponenty školy - vztahy mezi učiteli, žáky a jejich rodiči i vztahy k veřejnosti. Učitelé vnímají svou práci jako správcovství nad darem od Hospodina, kterým děti jsou, a jako službu jejich rodičům. Uvnitř pedagogického sboru usilují o práci v týmu a o svůj neustálý osobní, duchovní a profesní růst. Snaží se vést děti k mravní čistotě, k tomu, aby byly schopné úspěšně řešit problémy a svobodně se rozhodovat. Ukazují dětem, jak vytvářet a udržet zdravé vztahy.

Rodiče jsou přijímáni jako partneři, kteří delegují učitelům část své zodpovědnosti za vzdělání a výchovu dětí. Usilujeme o co nejtěsnější spolupráci s rodiči. Do školy jsou přijímány děti různých denominací i děti z nevěřících rodin. Podmínkou je písemný souhlas rodičů s křesťanským modelem vzdělávání. Škola je členem mezinárodní asociace křesťanských škol ACSI. V této organizaci je sdruženo tisíce škol po celém světě. Vedení asociace provádí inspekce na jednotlivých školách, sleduje úroveň práce ředitelů i jednotlivých učitelů na škole a přináší doporučení ke zlepšení.

Mateřská škola Sion v Hradci Králové

Školka Sion funguje v Hradci Králové již od roku 2000, původně jako Dětské centrum a od září 2006 jako mateřská škola zapsaná v rejstříku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Snaží se, aby se děti cítily co nejlépe v době, kdy s nimi nemohou být rodiče. Proto na ně ve školce nečekají paní učitelky, ale tety a strejdové. Celým programem a celkovým přístupem chtějí učitelky děti rozvíjet v pozitivním prostředí k důležitým životním hodnotám jako je fér jednání, kamarádství, zájem o druhé apod. Specifikem „Školky Sion“ je možnost pravidelné i nepravidelné účasti dětí. Děti mohou být ve školce jak na celodenní program, tak pouze na dopolední či odpolední, stejně tak i jen ve vybraných dnech.

Základní škola Sion v Hradci Králové

Cílem školy je rozvoj dětí v pozitivní atmosféře, kde je kladen důraz na jejich individuální schopnosti a možnosti. Přirozeným je osobní přístup k dětem a snaha o dobré osobní vztahy mezi dětmi a učiteli. Vyučujícím záleží na atmosféře, ve kterém děti budou trávit svůj čas povinné školní docházky. Důraz je kladen na rozvoj kvalitních vztahů, výchově k vzájemnému přijetí a respektování se navzájem v individuální různorodosti. Prioritou je výchova dětí k domluvě a vyjítí s ostatními v kolektivu. Ve škole věří, že tento přístup ovlivní další život dětí a bude jejich dobrým základem pro budoucnost. Snahou je, aby se děti ve škole cítily bezpečně, aby zde měly zázemí, kde se cítí dobře, kde se nemusí bát mluvit o svých problémech, apod. V této souvislosti je důležité například i to, co se děje o přestávkách, jak se děti k sobě chovají.

Škola nedává prostor utlačování slabších silnějšími, agresivitě, posměchu. Děti jsou vedeny k uvědomění, že mají svou hodnotu a ve škole jsou v tom vždy utvrzovány. S touto oblastí souvisí i důslednost v ochraně před možnými negativními vlivy, jako je nabídka drog, apod. Cílem také je, aby děti ve škole nevstřebávaly jen znalosti, ale rozvíjely schopnosti svého samostatného uvažování a řešení problémů. Děti jsou vedeny ke komunikaci, kdy mohou přinášet dotazy či otevírat témata k diskusi, což v důsledku vede k rozvoji charakteru a vztahu k druhým i celému společenství. Škola se tak stává místem, kde to děti skutečně baví, kam chodí rády i přes nároky na ně kladené a přes nutnost se učit. Kladen je důraz na atraktivní prostředí, které je podnětné pro děti, na zajímavé pojetí vyučovacích předmětů a maximální zapojení dětí.

Stejně tak jsou do školního dění zapojováni rodiče, se kterými je škola v pravidelném kontaktu, který se neomezuje jen na prospěch dítěte, ale celkový rozvoj jeho osobnosti. Cílem je, aby škola a rodiče spolupracovali jako jeden tým.

Velký důraz škola klade na výběr pedagogů, nejen jejich odbornou zdatnost, ale také zájem o děti, ochota se jim osobně věnovat a snaha o usilování naplnění hodnot školy. Učitelé jsou vedeni k jejich neustálému rozvoji. Škola je založena na pozitivních hodnotách vycházejících z křesťanství, jako je zájem jeden o druhého, přátelství, čestnost, upřímnost, přijímání slabších, protože mezi všemi dotčenými panuje shoda že výše uvedené hodnoty jsou

důležité pro zdravý vývoj člověka a chceme a musí tak prostupovat celé zaměření školy. Tato vzdělávací instituce je otevřena pro všechny děti, není tedy školou výběrovou, ale je otevřena všem, kteří si přejí, aby jejich děti vyrůstaly a byly vzdělávány právě v takovém prostředí, jaké je výše uvedeno. Přijetí dětí není podmíněno rasovým, sociálním ani náboženským pozadím. Přes hodnoty školy vycházející z křesťanství není podmínkou, aby rodiče a děti byli křesťané a ani běžný život školy není nábožensky zaměřený.

Misijní škola M.L.Zinzendorfa v Liberci

Tato škola začala svou činnost v roce 1991, kdy ve spolupráci s britskou Covenant College připravila korespondenční kurz pro širokého spektrum křesťanů. Tento kurz funguje dodnes. V roce 1994 připravila škola vlastní program denního a dálkového studia pro vzdělávání pracovníků převážně vlastní církve. Program byl přepracován a v nové podobě pokračuje od podzimu 2008. Zaměřuje se jak na pastory v aktivní službě, kteří potřebují teologické vzdělání, tak i na ty kteří se na službu připravují jak pro službu na plný úvazek, tak i pro ty kteří se potřebují připravovat na některou oblast, důležitou pro jejich práci. Program slouží též těm, kteří již teologické vzdělání absolvovali, a to jako doplňkové vzdělání. Program vzdělávání probíhá formou konzultací a též v rámci pastorálních konferencí. ²⁹ (²⁹ <http://www.jbcr.info/index.php?str=14&tp=1>).

Aktuální principy Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi

Stejně jako ostatní sbory, tak i Jednota bratrská v Mladé Boleslavi vyznává stejné hodnoty které chci v následujícím textu zmínit. Záměrem společenství je naplňování hesla: „Být solí a světlem tomuto městu“. Toto poslání zahrnuje dvojí úsilí celého společenství, tedy vnitřní budování sboru a misijní poslání.

Pro dokreslení obrazu snah sboru uvádím vysvětlení jejich zaměření: „Budování - sůl, která je kvalitní, působí na své okolí silně i v malém množství. Světlo, je-li jasné, je účinné. Proto jedním z našich důrazů je být kvalitním společenstvím. Misijní poslání - přijímáme pověření Pána Ježíše podle Mat 28.19-20. Jako sůl musí být smíšena se svým okolím, aby jej ovlivnila, i my chceme všude tam, kde jsme, proměňovat atmosféru a prostředí našeho města

a regionu. Jako světlo zahání pryč temnotu a zjevuje skryté věci, i my chceme, aby Kristovo světlo přinášelo v našem městě rozlišení a rozeznání.“

Společenství se řídí principy, že kázání Božího slova není samoučelné a ve své podstatě nesmí zůstat na rovině pouhého intelektuálního obohacení posluchačů, tedy pouze teoretické rovině. Dbají o to, aby kázání a vyučování mělo také praktický význam do života členů sboru. Cílem kázání a vyučování je růst křesťanů do podoby Kristovy. Zde spatřují zejména klíčovou roli domácích skupinek. Domácí skupinka je místo, kde se členové sboru scházejí v menším počtu, aby se vzájemně povzbudili ve víře a učili se aplikovat Boží slovo konkrétně ve svém každodenním životě. Slovo má být potvrzované Boží mocí. Nespolehají jen na literu, protože vnímají, že pouze ze své síly nejsou schopni žít podle Písma. Proto se na shromážděních modlí, aby Duch svatý sám uskutečňoval kázané slovo. Vytvářejí tak společenstvím lásky a přijetí pro každého hledajícího, bez rozdílu původu, rasové či kulturní odlišnosti. Ve svém působení věří, že žádný člověk není před Bohem ztracený či beznadějný případ. Proto mezi sebou vytvářejí dostatek naděje, láskyplného přijetí a víry v Boha, který činí zázraky, pro kohokoliv.

Společenství přirozeně usiluje také o vytvoření přátelských vztahů s nevěřícími, kdy nevěřící neodsuzují, nepohoršují se nad nimi, ale v lásce a trpělivosti jim chtějí svým životem skutky svědčit o způsobu života v Kristu. V této snaze pokračují také otevřením svých rodin a domovů pro osoby hledající. Při všech těchto postojích, ale dbají příkázání a nepřizpůsobují se světským způsobům života. Princip těchto postojů je veden snahou, aby lidé přicházející do společenství a osobně se v něm setkali s Ježíšem. Této snaze napomáhají také modlitbou a půstem. Při evangelizaci nespolehají jen na lidskou moudrost a přijatelnou formu, ale kladou důraz především na působení Ducha svatého ve společenství, kde bude všem poskytnuta náležitá duchovní péče a v lásce uplatňována duchovní kázeň.

Za principy pastýřské péče klade společenství důraz na kvalitu pastýřskou péče, kde se členové sboru se scházejí na domácích skupinkách, které jsou prostředím tzv. základní pastore, (podpora v krizových situacích, modlitby za uzdravení a osvobození, apod). Vedoucí těchto skupinek jsou vyučování a vzdělávání v pastýřské službě. Pro řešení osobních situací by měl každý člen sboru mít svého osobního přítele – zpovědníka. Společenství se

dobrovolně poddává vzájemné kázni a napomínání, které přijímají s pokorou jako prostředek Boží milosti a výchovy. Pokud někdo upadne do hříchu, snaží se společenství vést k poznání svého pochybení a nápravě. Účelem kázně není odsoudit hříšníka, ale ukázat mu nepříznivé důsledky jeho vlastního jednání s cílem činit pokání.

V rámci principů služby pracuje sbor jako tělo, kde každý člen je aktivní podle svých přirozených možností. Způsob života sboru tomuto principu napomáhá a nepotlačuje jej. Jako vhodný způsob se zde opět objevuje činnost v pracovních skupinách, kde pracují lidé podle svých možností a schopností. Nedělají všichni vše, takže práce může růst do šíře a také kvality. Za jednotlivé oblasti sborových služeb nesou odpovědnost jejich vedoucí, kteří se zodpovídají správci sboru a Radě starších. Tato organizace vede k vytváření a přijímání osobní odpovědnosti. Snahou je vychovávat ve sboru nové vedoucí, kteří budou schopni vést a vyučovat druhé. Společenství usiluje o proměnu a morální obnovu města Mladé Boleslavi a celého regionu.

Členové společenství si jsou vědomi, že ke skutečné morální obnově a proměně lidského smýšlení a jednání dochází pouze tam, kde lidé přijímají evangelium Ježíše Krista. Proto jsou také sborem misijním, tj. orientovaným na potřeby okolí a hledání nových forem oslovení nevěřící společnosti. Snahou je také zakládání nových sborů v okolních městech a obcích. Tomuto misijnímu směřování je podřízeno hospodaření s finančními a materiálními prostředky a tak navzájem podporují místní i zahraniční misie. Jako přirozenou součást vnímání chápou také své místo v České republice jako segment věřících křesťanů za cenu respektování jiných vyznání. Proto podporují i jiné církevní organizace, které se podílejí na spolupráci křesťanů různých vyznání v oblasti misijního působení, sociálních a vzdělávacích programech.

Jednota bratrská v Mladé Boleslavi má mnoho vzdělávacích kroužků od nejmenších dětí až po mládež či dorost.²⁸

Děti

Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi navštěvují desítky dětí, nejen z věřících rodin. Také pro ně sbor připravuje celou řadu akcí jako jsou výlety, soutěžní odpoledne -

některé i s rodiči, přespání ve sboru, nácvik vánočního, případně velikonočního divadla a jiných vystoupení. Pro školní děti je pořádán také tábor.

Nejmenší nedělní klub - „Nejmenším dětem se v neděli věnují střídavě čtyři ženy, každá má tedy na starosti program pro děti jednou za měsíc. Témata jsou si většinou každý rok podobná - Co Bůh stvořil, Narození Ježíše, Pane Ježíši, děkuji Ti za..., aj. Vedoucím pomáhá většinou také pomocník, především z řad rodičů. Od září 2009 navštěvuje tento klub téměř desítka dětí. Pro tyto děti vytváříme tzv. besídku, která je určená pro děti ve věku přibližně od dvou do čtyř let, postupně k nám vždy začínají se svými rodiči nakukovat i ti menší, pro které je to už ve shromáždění dlouhé. Na besídce si pracovnice s dětmi povídají, vyrábí drobnosti, zpívají, svačí, hrají si, učí se půjčovat hračky, nebo se učí tiše sedět a naslouchat. taky umět nějakou dobu tiše sedět a dávat pozor. Pro dospělé je důležité, aby bylo dětem dobře a vnímaly skrze ně Boží lásku. Výhledově sbor plánuje pořídit menší herní prvky pro zabavení dětí. „ Podle sdělení Markéty Salačové, členky Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi.

Střední nedělní klub - „Tento klub je určen pro děti ve věku čtyři až šest let. Pravidelně se účastní programu v současnosti necelá desítka dětí. Každou neděli je připraven program, kdy dětem „sborový děda“ přináší překvapení v proutěném košíku a zároveň vypráví příběh o skutcích Ježíše Krista. Zajímavým programem bylo sbírání klíčů k truhle s pokladem. Každou neděli tak děti pluly na jeden ostrov, kde vždy někdo žil. Děti si připravovaly na dotyčnou osobu otázky, aby se dozvěděly co nejvíce informací. Dalším programem je „Moje Bible“, kdy děti postupně sbírají listy z Nového zákona, slyší příběh, samy vybarvují list do své Bible, lepí na čtvrtku a založí do svých desek. Součástí nedělního setkání je také společná svačina, hra, soutěž, modlitba a povídání. Dětem slouží střídavě tři dvojice dospělých pracovníků, kteří jsou s dětmi rádi.“ Podle sdělení Pavly Fantové, členky Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi.

Velký nedělní klub - „V tomto klubu se střídají při péči o školní děti do dvanácti let tři dvojice dospělých pracovníků, kteří se pravidelně každý týden střídají. Klub navštěvuje kolem patnácti dětí. Pro děti byl připraven poutavý program pod vedením kapitánů na „Námořnickou akademii“. V prvním pololetí se připravovaly na plavbu - byly pasovány na

kadety a učily se souhvězdí, uzly, orientaci v mapě, azimut, morseovku, apod. Děti byly rozděleny na dva týmy, dozvídaly se o vlastnostech námořníků a učily se týmové práci. V druhém pololetí na děti čekala plavba za pokladem F. Drakea při kterém navštívily různé země světa, se kterými se seznamovali a modlily se také za tamní děti. Na lodi děti zažívaly různé příjemné i těžší chvíle, například bouři, vzpouru na lodi, hlad, což mělo za cíl výchovný efekt. Na konci cesty námořník F. Drake zanechal dopis s jeho objevem, že víra v Krista je nejcennější poklad, který lze v životě nalézt. Děti měly během roku zpestřený program např. návštěvu hvězdárny, přespání ve sboru, hraní divadla pro důchodce v Mnichově Hradišti nebo plavbu po Jizeře na raftech. Ve školním roce 2009-2010 se děti změnily v archeology a zkoumaly tak nálezy spjaté s biblickými postavami.“ Podle sdělení Pavly Fantové, členky Sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi.

Dorost - působí jako parta „Děčko“ kde jsou děvčata a chlapci od třinácti do sedmnácti let. Scházejí se každý pátek kde na ně dohlíží vedoucí, který pro ně připravuje různé hry ve městě i v klubovně. Dorost se dále věnuje také sportu či pečení cukroví.

Mládež – jedná se o společenství mladých lidí, které změnilo setkání s „Živým Ježíšem“, který jim má udávat životní směr, lásku a pomoc. Mládež je vedena k činům, které se líbí Bohu a pomohou ostatním lidem. Nejedná se o vnucování víry, ale pokud i nevěřící mládež projeví zájem, rádi se o své zkušenosti podělí. Sbor Jednoty bratrské pořádá každoročně různé akce, menší festivaly a tábory pro děti a mnohá jiná setkání s veřejností, mimo jiné také akce pro školy, které uvádím následovně.

Projekt Ježíš - Sborová „Mládež“ si zahrála divadlo v podobě Ježíšova života. Příběh začal od narození Ježíše v Betlémě, ukazoval jeho dětství, dospívání, těžký život mučedníka až po smrt a vzkříšení. Cílem bylo ukázat dětem, mládeži i široké veřejnosti jaký byl Ježíšův život a jaký má význam má jeho poselství.

Projekt osada naděje – jedná se o dětský tábor pro chlapce a dívky od osmi do dvanácti let, který je zaměřen budoucnost, kdy se táborníci v osadě ocitnou v daleké budoucnosti a musí si vše vybudovat.

Nedělní shromáždění - každou neděli navštěvují Sbor jak mladí, tak i starší členové. Hlavním tématem je předávání odkazu Ježíše Krista, působení jednání členů Sboru ve jménu víry na ostatní lidi. Společenství řeší otázky vlastní, reps. osobní víry. Nejedná se o bohoslužbu, ale o posezení a rokování o společných věcech.

Čtvrteční cvičení - tento program je zaměřen pro děti od dvou do šesti. Jedná se o vyprávění z Bible s použitím pohybové aktivity dětí. Děti hrají se na hudební nástroje a tančí, je zde ponechán velký prostor pro kreativitu dětí.

Občanské sdružení Slánka - občanská iniciativa byla založena v listopadu 2002 především z důvodů rozvoje aktivit, které do uvedeného data fungovaly při sboru Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. Zaměření činnosti je především na pořádání přednášek na základních a středních školách, v dětských klubech, letních táborech, aj. V současné době se činnost občanského sdružení zaměřuje na dvě cílové skupiny, na děti od šesti do dvanácti let a na mládež od dvanáctého do osmnáctého roku. Pro první cílovou skupinu se zaměřen střeční klub a letní tábory, pro druhou přednášky pro druhý stupeň základních škol, dále pro střední školy se zaměřením na partnerské vztahy, sex a příbuzná témata. Tématicky také uvádím seznam přednášek pro základní škol:

Kamarádství – přednáška se zabývá tematikou výběru kamarádů, vzorů podle životních cílů, síly společenství, umění říci ne, přátelství v původním smyslu slova, síla obětovat se.

Nuda, parta a marihuana – v této přednášce je kladen důraz na pozitivní a negativní vlivy ve skupině, experimenty z nudy, působení alkoholu a omamných látek na lidský organismus.

Sex, AIDS a vztahy – zaměření této tematiky je věnováno objevení viru HIV a nemoci AIDS, rozdíl mezi nakažením virem HIV a samotnou nemocí, poukázání na cesty nákazy, připraveny jsou také diapozitivy s ukázkou nemocných, prostor je věnován také tématům antikoncepce. Pro všechny je připraven pracovní list pro ověření vědomostí.

Porno a kult krásného těla – tato oblast přednášek osvětluje problematiku potřeby dobrých základů partnerských vztahů, vlivu pornografie na duši muže i ženy, srovnávání se s druhými, prvky sebelítosti a egocentrismu.

Pro střední školy je připraven seznam přednášek s obdobným okruhem témat, výklad je uzpůsoben věkové hranici mládeže.

Sex a partnerské vztahy – mládež zde může diskutovat o kritériích při hledání dobrého životního partnera, přitažlivých a odpudivých typech, postavení sexu ve vztahu, mediálnímu překrucování sexu a také nejspolehlivější ochrana před AIDS – věrností.

Bohatství – v tomto bloku se přednášející věnují významu a potřebě bohatství, kdo je bohatý, jaký by měl být zdravý vztah k penězům, jaké jsou cesty k bohatství.

Svoboda a zodpovědnost – jedná se o vyjasnění pojmů svoboda a zodpovědnost, využití a zneužití svobody, důležitost zodpovědného rozhodování ve vztahu k sobě samému a svému okolí.

Muž a žena – přednáška ukazující rozdíly mezi jednotlivými pohlavími, selhání mužů a změny ženské role v současném světě, důsledky v rodině a ve společnosti.

Manželství - rozdíly mezi manželstvím a žitím tzv. „Na hromádce“, proč smlouva, jak může manželství přežít, rozvod.

Marihuana – v této přednášce je věnován prostor seznámení se s působením drog na lidský organismus, lži o marihuaně aneb „když ptáčka lapají, hezky mu zpívají“, představeny jsou také zkušenosti jednotlivců.

Křesťanství – seznámení se s faktem v co křesťan věří a jaké jsou falešné mýty o biblické víře, bez nesrozumitelných výrazů, výborná možnost k diskusi.

Homosexualita – představeny jsou rozdíly v pojmech: vrozená sexuální orientace a vrozené dispozice, prožívaná a praktikovaná homosexualita, otázka tzv. normalnosti a terapie, zákon o registrovaném partnerství.²⁸ (²⁸ <http://www.jbmb.info/>)

6. ZÁVĚR

Na působení Jednoty bratrské je vidět, že si prošla velmi těžkým obdobím. Byla zmítána válkami a nepokoji, ale přesto žila dál. Musím zde zmínit také bratry ze severní Ameriky. Na působení Moravských misionářů v severní Americe je patrné, že investovali čas a svou práci do školství a vzdělání stejně jako jejich otcové v Čechách. Pokračovali tedy v českém odkazu; to samé se týkalo hudební stránky života. „*Bratři považovali vzdělání, provázející člověka po celý život, za podstatnou složku jeho duchovního zdokonalování, otevírající cestu k všenápravě.*“²⁹ Misionáři v severní Americe se ani přes velkou geografickou vzdálenost myšlenkově příliš neodpoutali od české Jednoty bratrské a dál šli v jejich stopách. Snad právě proto, že byli vedeni vůdci pocházejícími z českých zemí, zachovávali přísná pravidla osobního života. Připomínali si svátky a oslavy z Čech a vzpomínali tak na své kořeny. Vedle hlavních křesťanských svátků, jimiž jsou Vánoce a Velikonoce, i památné dny založení Jednoty bratrské v Ochranově a jejího obnovení. Je třeba nezapomínat ani na tradiční dny, například připomenutí smrti Jana Husa. Právě tyto významné dny je spojovaly s domovem. Co se týče kontaktu s bezprostředním okolím, byl nutný, chtěný a také bedlivě střežený s mnoha pravidly. Nezapomeňme, že se bratři v Americe snažili o založení odlišné společnosti než té, která již existovala. S Indiány se stýkali a vždy s nimi seriózně zacházeli. Plnili tak své poslání evangelizace. Dále pak bylo třeba podporovat obchod, který byl podstatný pro přežití měst a misií. Avšak nedůvěra Moravanů v okolní „svět“ byla přenesena již z evropského kontinentu. Šlo jim o izolaci od vlažné Evropy, od zkažené společnosti a všeho, čeho by se správný věřící měl vyvarovat. Proto své kontakty i v severní Americe omezovali na minimum. Postupně se uzavírali i vůči Indiánům a v úzkém kontaktu s nimi zůstali pouze samotní misionáři. Mezi nimi se totiž vyskytovali tací, jež nesouhlasili s tím, že by bylo nezbytně nutné Indiány nejdříve civilizovat, aby pak mohli být vzděláni v křesťanství. Dále bych ráda zmínila projektovou výuku. Stejně tak jako vstaly před relativně nedávnou dobou z prachu zapomnění myšlenky „*učitele národů*“ Jana Ámose Komenského, tak zažívá svou obrodu v současnosti také projektová výuka. Většina pedagogické veřejnosti u nás má sice ještě z této výukové metody obavy, začíná však svítat na lepší časy. Pedagogické fakulty vysokých škol již teorii projektové výuky zprostředkovávají studentům a mladí absolventi ji opět začínají vnášet do škol. A konečně

působení Jednoty bratrské na školách v České republice a hlavně v Mladé Boleslavi. Myslím si, že je úžasné, že v Mladé Boleslavi funguje Sbor Jednoty bratrské neboť jak jinak oslovit mladé lidi v otázkách víry. Nehledě na to, že nejen děti, ale i mládež to velice baví, jsou rádi, že patří do nějaké „party“ a přitom dělají něco prospěšného a to nejen pro sebe, ale hlavně pro své bližní. (²⁹BRODESSER, Slavomír, et al.: *Dílo tiskařů Jednoty bratrské*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000.).

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ

1. Knižní zdroje

Bartoš, Josef; KOVÁŘOVÁ, Stanislava; TRAPL, Miloš. *Osobnosti českých dějin*. Olomouc : ALDA, 1995.

BRODESSER, Slavomír, et al. *Dílo tiskařů Jednoty bratrské*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000.

DRÁBEK, Jaroslav: Čtení o Moravských bratřích. New York Universum Press Company, 1962.

Jednota bratrská, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989.

KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

KŘÍŽOVÁ Magdaléna, Sborník, II. Konference Moravan, 2001.

MOLNÁR, Amedeo. *Boleslavští bratři*. 1. vyd. Praha : Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1952

NOVÁK, Jan: *Obrazy z dějin Jednoty bratrské*. Praha: Bratrské listy, 1911.

NOVÁK, Jan Václav. *Jan Amos Komenský, jeho život a spisy*. Praha: Dědictví Komenského, 1932.

ŘÍČAN, Rudolf: *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha: Kalich, 1957).

UHER, J., ÚLEHLA J.: *Idea činné školy*. Praha: 2005.

VACOVSKÝ, Adolf: *Obnovení Jednoty bratrské v zemi otců*. 2. vydání, Nová Paka: Úzká rada Jednoty bratrské

2. Internetové zdroje

Jednota bratrská. Česká republika. Oficiální stránky z 16.6. 2012

<http://www.jbcr.info/index.php?str=1&tp=1>

Jednota bratrská. Mladá Boleslav. Oficiální stránky z 20.6. 2012

<http://www.mb-net.cz/?page=cz,historie>